

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Renatos Kaklauskienės,
II kurso, Europos sąjungos verslo teisės
studijų studentės

**Magistro darbas
Arbitražo sprendimų pripažinimas ir leidimas vykdyti**

Vadovas: prof. habil. dr. Vytautas Nekrošius

Recenzentas: lekt. dr. Eglė Zemlytė

Vilnius, 2020

TURINYS

ĮVADAS.....	2
1. ARBITRAŽO SPRENDIMŲ PRIPAŽINIMO INSTITUTO VIETA ARBITRAŽO TEISINIAME REGULIAVIME.....	5
1.1. Arbitražo, kaip alternatyvaus ginčų sprendimo būdo, tarptautiškumas.....	5
1.2. Arbitražo sprendimo samprata Niujorko konvencijos prasme	8
1.3. Arbitražo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti samprata ir paskirtis.....	18
2. UŽSIENIO ARBITRAŽO SPRENDIMO TIKRINIMO APIMTIS.....	20
3. UŽSIENIO ARBITRAŽO SPRENDIMŲ NEPRIPAŽINIMO PAGRINDAI IR JŲ TAIKYMAS LIETUVOS TEISMŲ PRAKTIKOJE.....	23
3.1. Užsienio arbitražo sprendimų nepripažinimo pagrindai, kuriuos turi įrodyti atsakovas.....	23
3.1.1. Šalies neveiknumas, arbitražinio susitarimo negaliojimas.....	23
3.1.2. Pagrindinių teisingo proceso principų pažeidimas.....	28
3.1.3. Jurisdikcijos viršijimas.....	30
3.1.4. Procesiniai pažeidimai.....	32
3.1.5. Neįsiteisėjęs sprendimas.....	34
3.2. Užsienio arbitražo sprendimų nepripažinimo pagrindai, kuriuos teismas privalo patikrinti <i>ex officio</i>	36
3.2.1. Arbitruotinumumas.....	36
3.2.2. Viešoji tvarka.....	43
IŠVADOS.....	53
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS.....	55
SANTRAUKA.....	61
SUMMARY.....	62

ĮVADAS

Arbitražas yra alternatyvus būdas verslo ginčams spręsti. Šis būdas šalių pasirenkamas sudarius arbitražinį susitarimą, kuriuo šalys išreiškia savo valią iškilus ginčui kreiptis ne į valstybės teismą, o į pasirinktą arbitražo instituciją ar ad hoc arbitražą. Atsižvelgiant į tai, kad neretai verslo ginčiuose reikalingos ne tik teisinės, bet ir konkrečios verslo srities žinios, arbitru paprastai pasirenkamas tam tikros srities profesionalas, besispecializuojantis konkrečiuose teisiniuose santykiuose. Arbitražas nuo įprasto teismo nagrinėjimo skiriasi ir tuo, kad ginčo šalys turi diskreciją spręsti dėl bylos nagrinėjimo vietos, laiko, susitarti dėl kitų procedūrinių klausimų. Nors arbitražo procedūra ir skiriasi nuo griežtai reglamentuotos teismų procedūros, tačiau abiem atvejais rezultatas yra tas pats – išspręstas ginčas ir priimtas sprendimas. Tiek užsienio ar vietos arbitražo, tiek teismo priimtas sprendimas šalims turi vienodą teisinę galią – jis privalo būti vykdomas. Daugelis arbitražo sprendimų yra įvykdomi savanoriškai. Tais atvejais, kai sprendimas yra priimtas arbitražo, kurio vieta yra Lietuvos teritorijoje, tokio arbitražo teismo sprendimas yra vykdytinas dokumentas. Kai sprendimą priima užsienio arbitražo teismas ir jis savanoriškai nevykdomas, jo priverstiniu vykdymu suinteresuota šalis turi kreiptis į nacionalinį teismą, kad arbitražo sprendimas toje šalyje būtų pripažintas ir leistas vykdyti. Būtent užsienio arbitražo sprendimų pripažinimas ir leidimas vykdyti ir bus nagrinėjamas šiame magistro darbe.

Nagrinėjamos temos aktualumas pasireiškia tuo, kad pasaulyje vykstant globalizacijos procesams, daugėja tarptautinių verslo ginčų, kurie neretai pasirenkami spręsti arbitraže. Prie arbitražo populiarinimo visame pasaulyje neabejotinai prisidėjo 1958 m. Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo (toliau – Niujorko konvencija, Konvencija), kurią Lietuva ratifikavo 1995 m.¹ Daugelis pasaulio valstybių yra šios Konvencijos dalyvės. Tokioms valstybėms galiojanti vienoda arbitražo sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti tvarka turėtų šalims suteikti (pasi)tikėjimo, kad dėl užsienio valstybėje priimto arbitražo sprendimo pripažinimo ir vykdymo nebus keblumų. Tačiau pasitikėjimui pasiekti Konvencijos ir atitinkamos valstybės teisinio reglamentavimo nepakanka, būtina atsižvelgti ir į teismų praktiką. Kuo valstybės teisinio reguliavimo bei teismų praktikos formuojama arbitražo politika yra palankesnė arbitražo sprendimų pripažinimui ir vykdymui, tuo tokia valstybė yra labiau laikoma draugiška arbitražui.

¹ 1995 m. sausio 17 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl 1958 metų Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ratifikavimo“ Nr. I-760 // Valstybės žinios, 1995, Nr. 10-208.

Doktrinoje arbitražo sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti klausimas Niujorko konvencijos kontekste yra nemažai nagrinėtas. Šiuo atveju aktualu yra paanalizuoti pastarųjų 5 – 6 metų Lietuvos teismų praktiką dėl užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo ir vykdymo, pateikti teismų argumentaciją dėl Konvencijoje įtvirtintų arbitražo sprendimų nepripažinimo pagrindų taikymo, įvertinti, ar Lietuva yra palanki arbitražui valstybė.

Šio *darbo tikslas* yra pateikti užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti Lietuvoje pastarųjų 5 – 6 metų teismų praktikos analizę, įvertinti, su kokiais iššūkiais yra susiduriama pripažįstant užsienio arbitražo sprendimus ir kokios galimos perspektyvos ateityje. Šio darbo apimtyje užsienio arbitražo sprendimų pripažinimas ir vykdymas bus nagrinėjamas tik Niujorko konvencijos kontekste, nebus gilinamasi į dvišales sutartis, 1961 m. Europos konvenciją dėl tarptautinio komercinio arbitražo ar kitus tarptautinius dokumentus, susijusius su arbitražu, nebus nagrinėjamas vadinamasis investicinis arbitražas.

Siekiant aukščiau nurodyto tikslo, nagrinėjami tokie *uždaviniai*:

- 1) Pirmiausia išsiaiškinama, dėl kokių užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti gali būti kreipiamasi į Lietuvos apeliacinį teismą;
- 2) Apibrėžiama, kokios yra teismų ribos tikrinant užsienio arbitražo sprendimus;
- 3) Analizuojami užsienio arbitražo sprendimų nepripažinimo pagrindų taikymo atvejai Lietuvos teismų praktikoje.

Darbo objektas yra užsienio arbitražo sprendimų pripažinimas ir leidimas vykdyti Lietuvoje.

Rašant darbą, pagrinde buvo naudojami sisteminis, lingvistinis ir loginis *tyrimo metodai*. Naudojantis sisteminiu tyrimo metodu, aiškintasi arbitražo sprendimų pripažinimo instituto vieta arbitražo teisiniame reguliavime, sistemiškai vertintas kiekvieno iš Niujorko konvencijoje nurodytų sprendimo nepripažinimo pagrindų taikymas Lietuvos teismų praktikoje. Pasitelkus lingvistinį metodą, aiškinamos arbitražo sprendimų pripažinimą ir vykdymą reglamentuojančios normos. Loginis metodas naudojamas tiriant teismų praktikos nutartis, vertinant jas nuoseklumo ir neprieštarigumo aspektu. Taip pat buvo vertinama teismų nutartyse pateikta argumentacija, motyvai. Pasitelkus sisteminių ir loginių metodus, apibendrinama išnagrinėta informacija ir formuojamos išvados.

Darbo originalumas pasireiškia tuo, kad jame analizuojama naujausia Lietuvos teismų praktika, susijusi su užsienio arbitražo sprendimų pripažinimu ir vykdymu, kuri dar nebuvo analizuota.

Pagrindiniai šaltiniai, kuriais buvo naudotasi rašant šį darbą, yra Niujorko konvencija, UNCITRAL Pavyzdinis įstatymas dėl tarptautinio komercinio arbitražo, kurio pagrindu yra

parengtas ir Lietuvos Respublikos Komercinio arbitražo įstatymas, kuris taip pat yra vienas iš pagrindinių šio darbo šaltinių. Taip pat buvo naudojama teisės doktrina – tiek Lietuvos, tiek užsienio autorių vadovėliais, moksliniais straipsniais, teisės aktų komentarais, padedančiais atskleisti teorinius bei praktinius nagrinėjamos temos aspektus. Darbo temos atskleidimui gausiai nagrinėjamos Lietuvos Aukščiausiojo bei Apeliacinio teismų nutartys.

1. ARBITRAŽO SPRENDIMŲ PRIPAŽINIMO INSTITUTO VIETA ARBITRAŽO TEISINIAME REGULIAVIME

1.1. Arbitražo, kaip alternatyvaus ginčų sprendimo būdo, tarptautiškumas

Siekiant suvokti arbitražo, kaip alternatyvaus ginčų sprendimo būdo, tarptautiškumą, iš pradžių aktualu trumpai prisiminti, nuo ko gi viskas prasidėjo.

Antikos laikotarpiu arbitražu buvo sprendžiami ginčai tarp Graikijos miestų – valstybių. Viduramžiais arbitražas buvo populiarus ginčų tarp pirklių sprendimo būdas, kviečiant gerbiamus kolegas pateikti nuomonę bei išspręsti ginčą. Vėlesniu feodalizmo laikotarpiu dėl absoliutizmo tendencijų arbitražas buvo netekęs populiarumo ir tik XIX a. pirmoje pusėje dėl liberalizmo idėjų atgimė iš naujo. Būtent XIX a. buvo priimti specialūs įstatymai, reglamentuojantys arbitražo procesą.² Šiuo laikotarpiu per Europos valstybes nusirito nacionalinius ypatumus atspindinčių arbitražo įstatymų banga.³ Arbitražui skirtais nacionaliniais įstatymais arbitražui siūloma teismų parama konkrečioje valstybėje ir suteikiamas priimtų arbitražo sprendimų pripažinimas. Bet tam, kad arbitražas būtų veiksminga tarptautinių ginčų sprendimo priemonė, būtina, kad susitarimai arbitruoti ginčą ir arbitražo priimti sprendimai būtų pripažįstami tarptautiniu mastu.⁴

Arbitražo plėtrą tarptautiniu lygmeniu paskatino pirmieji tarptautiniai susitarimai. Tarptautinių prekybos rūmų tarybai iniciavus, 1923 m. buvo priimtas Ženevos protokolai dėl arbitražinių išlygų. Šis protokolai svarbus tuo, kad pirmą kartą buvo pripažinta, kad nacionaliniai teisės aktai negali efektyviai reguliuoti tarptautinio komercinio arbitražo proceso. Tarptautinio arbitražo požiūriu svarbesnė buvo 1927 m. Ženevos konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų vykdymo. Ši konvencija numatė užsienio arbitražų sprendimų pripažinimą ir vykdymą Susitariančiųjų Valstybių teismuose, jei įvykdytos penkios sąlygos: sprendimas buvo priimtas pagal galiojantį arbitražinį susitarimą; ginčo dalykas galėjo būti sprendžiamas arbitražu; arbitražas laikėsi procedūrų, nustatytų šalių susitarimu ir pagal *lex arbitri*; sprendimas yra galutinis ir negali būti skundžiamas; ir tokio sprendimo pripažinimas ir vykdymas neprieštaraus valstybės, kurioje siekiama pasiremti sprendimu, viešajai tvarkai ir teisės principams.⁵ Pagal 1927 m. nustatytą režimą arbitražo teismo

² Ši pastraipa remiasi MIKELĖNAS, V. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo dvidešimtmetis: ištakos, taikymo patirtis ir perspektyvos, Arbitražas. Teorija ir praktika 2016, Justitia, 2016, p. 3.

³ BOCKSTIEGEL K. H. Past, Present and Future Perspectives of Arbitration. [interaktyvus; žiūrėta 2020-03-15]. Prieiga per internetą: https://www.arbitration-icca.org/media/4/67774737126857/media012560437401550arbint_09.8.11_articlebckstiegel_pdf_as_publicshed.pdf

⁴ COLLIER, J., LOWE, V. Ginčų sprendimas tarptautinėje teisėje. Vilnius, Eugrimas, 2002, p. 92.

⁵ COLLIER, J., LOWE, V. Ginčų sprendimas tarptautinėje teisėje. Vilnius, Eugrimas, 2002, p. 93.

sprendimo pripažinimas ir vykdymas priklausė nuo to, ar arbitražo teismo sprendimas yra tapęs galutinis šalyje, kurioje jis buvo priimtas, ta prasme, kad jis nebus svarstomas kaip toks, t. y. ar jis nėra svarstomas *opposition, appel ar pourvoi en cassation* (šalyse, kuriose tokios proceso formos egzistuoja), arba jeigu yra įrodyta, kad vyksta koks nors procesas dėl arbitražo sprendimo galiojimo ginčijimo. Taigi visa 1927 m. konvencija buvo pagrįsta pasenusia idėja, kad arbitražo teismo sprendimo teisinė galia kyla iš arbitražo vietos suvereno suteiktos teisės šalims naudoti tokias ginčo sprendimo priemones.⁶ Šią „dvigubos egzekvatūros“ praktiką panaikino 1958 m. priimta Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo (toliau – Niujorko konvencija, Konvencija).

Niujorko konvencija arbitražo teisės internacionalizavimo procese gali būti laikoma atskaitos tašku. Konvencija nereguliuoja valstybių „vidaus“ sprendimų. Ši Konvencija taikoma pripažinimui ir vykdymui arbitražų sprendimų, padarytų kitos valstybės teritorijoje, o ne tos valstybės, kurios prašoma pripažinti ir vykdyti tokius sprendimus, dėl ginčų, kurių pusės gali būti ir fiziniai, ir juridiniai asmenys. Ji taip pat taikoma ir tiems arbitražų sprendimams, kurie nelaikomi vidaus sprendimais toje valstybėje, kurios prašoma juos pripažinti ir vykdyti.⁷ Niujorko konvencija turi didelį tarptautinį pasisekimą, ką liudija ir ją ratifikavusių pasaulio valstybių skaičius – šiuo metu daugiau kaip 160 pasaulio valstybių (t. y. beveik 80% visų pasaulio šalių)⁸, tarp jų ir pačių didžiausių tarptautinės prekybos bei ekonominių santykių žaidėjų, yra Niujorko konvencijos dalyvės. Taigi, Niujorko konvencija yra labai patogus instrumentas, galintis užtikrinti arbitražų sprendimų pripažinimą ir vykdymą praktiškai bet kurioje pasaulio šalyje.

Jau po Niujorko Konvencijos priėmimo, Jungtinių Tautų Tarptautinės prekybos teisės komisija (UNCITRAL) 1985 m. priėmė Pavyzdinį (Modelinį) tarptautinio komercinio arbitražo įstatymą (toliau – UNCITRAL Pavyzdinis įstatymas), kuris buvo labai svarbus nacionalinių arbitražo įstatymų derinimo procese. Nepaisant tokių priemonių sėkmės, kaip, pavyzdžiui, Niujorko konvencija ir UNCITRAL Pavyzdinis įstatymas, arbitražo teisė iki dabar yra dar gana toli nuo visiško tarptautinio suderinimo.⁹

Nors daugelis nacionalinių arbitražo įstatymų buvo įkvėpti UNCITRAL Pavyzdinio įstatymo, kai kuriose šalyse arbitražo įstatymai – ypač Europos šalyse, pvz., Švedijoje,

⁶ GAILLARD, E. Tarptautinio arbitražo teisės teorija. [interaktyvus; žiūrėta 2020-03-15]. Prieiga per internetą: https://www.ellexcircle.com/uploads/files/dir200/dir10/1_0.php

⁷ 1995 m. sausio 17 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl 1958 metų Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ratifikavimo“ Nr. I-760 // Valstybės žinios, 1995, Nr. 10-208

⁸ Contracting States - List of Contracting States. [interaktyvus, žiūrėta 2020-03-15] Prieiga per internetą: <http://www.newyorkconvention.org/list-of-contracting-states>

⁹ Daujotas, R. Arbitražo teisės teorija – teisinio realizmo perspektyva. [interaktyvus; žiūrėta 2020-03-15]. Prieiga per internetą: <http://rdaujotas.com/publications/>

Prancūzijoje, Šveicarijoje, Anglijoje ir Ispanijoje – buvo daugiausia įtakoti nacionalinės teisinės kultūros ir tradicijų. Keli kiti veiksniai taip pat pažabojo arbitražo teisės internacionalizacijos procesą. Pirma, vienodos ar panašios taisyklės buvo aiškinamos skirtingai skirtingose jurisdikcijose, o pasidalijimas yra ypač ryškus tarp civilinės teisės ir bendrosios teisės tradicijų. Antra, šalių autonomijos svarba skirtingose jurisdikcijose skyrėsi, todėl skyrėsi ir tai, kokia apimtimi šalys gali pačios susitarti dėl arbitražo. Trečia, kaip ir visose kitose teisės srityse, arbitražo teisėje radosi naujų koncepcijų ir idėjų. Tokios idėjos dažnai pripažįstamos tik mažumos teisinių sistemų visame pasaulyje, todėl tarptautinio arbitražo teisė natūraliai ir toliau diferencijuojasi.¹⁰ Taigi, nors arbitražo teisėje vyko svarbus, ir daugeliu aspektų sėkmingas derinimo procesas, vis dar egzistuoja skirtumai skirtingose arbitražo teisės jurisdikcijose.

UNCITRAL Pavyzdinio įstatymo 1 str. 3 d. nurodyta, kada arbitražas yra laikomas tarptautiniu. Arbitražas yra tarptautinis, jeigu: (a) arbitražinio susitarimo šalių verslo vietos to susitarimo sudarymo metu yra skirtingose valstybėse; arba (b) jeigu viena iš toliau nurodytų vietų yra ne tos valstybės, kur yra šalių verslo vietos, teritorijoje: (i) arbitražo vieta, jeigu ji nustatyta arbitražiniame susitarime arba juo remiantis; (ii) bet kuri vieta, kur turi būti įvykdyta pagrindinė iš komercinio santykio kylančių prievolių dalis, arba ta vieta, su kuria ginčo objektas yra labiausiai susijęs; arba (c) šalys aiškiai išreikštu būdu susitarė, kad arbitražinio susitarimo objektas yra susijęs su daugiau nei viena valstybe.¹¹

Taigi, šalys, kurių verslo vieta yra skirtingose valstybėse ar atitinka kitus UNCITRAL Pavyzdiniame įstatyme numatytus tarptautiškumo „standartus“, gali spręsti ginčus neutraliame forume, greičiau ir efektyviau, nei nacionaliniuose teismuose, pasirinkti arbitražą, teisę ir ginčo nagrinėjimo taisykles. Proceso konfidencialumas taip pat neretai yra svarbus kriterijus renkantis arbitražą. Tačiau vis tik svarbiausias dalykas pasirenkant arbitražą savo ginčui spręsti yra tai, ar užsienio valstybės teismai gerbia ir pripažįsta arbitražinius susitarimus ir arbitražo sprendimus, ar gali užsienio valstybė užtikrinti sprendimų vykdymą. Šiam tikslui pasiekti tarptautinės konvencijos, taisyklės ir kiti su tarptautiniu arbitražu susiję tarptautiniai dokumentai yra labai svarbūs.

¹⁰ Daujotas, R. Arbitražo teisės teorija – teisinio realizmo perspektyva. [interaktyvus; žiūrėta 2020-03-15]. Prieiga per internetą: <http://rdaujotas.com/publications/>

¹¹ UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration (1985), with amendments as adopted in 2006 [interaktyvus; žiūrėta 2020-03-15]. Prieiga per internetą: http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/07-86998_Ebook.pdf

1.2. Arbitražo sprendimo samprata Niujorko konvencijos prasme

Niujorko konvencijoje nėra apibrėžta, kas yra arbitražo sprendimas. Iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti kiek keista, kad nėra apibrėžtas vienas iš pagrindinių Konvencijos dalykų, tačiau Konvencija nėra išskirtinė šiuo klausimu - sprendimo sąvoka nėra pateikta jokioje tarptautinėje konvencijoje, susijusioje su arbitražu.

Rengiant Konvenciją, derybose dėl I straipsnio Austrijos delegatas pažymėjo, kad ar konkretus sprendimas turi būti laikomas arbitražo sprendimu, priklausys nuo valstybės, kurioje bus vykdomas sprendimas, įstatymų. Praktiniu požiūriu, tikriausiai nereikia apibrėžti termino Konvencijos tekste.¹² Doktrinoje taip pat minima, kad yra tokio požiūrio šalininkų, tačiau toks požiūris yra neteisingas. Nepaisant to, kad nėra jokio aiškaus apibrėžimo, Konvencija turėtų būti aiškinama kaip nustatanti tarptautines „arbitražo sprendimo“ apibrėžimo ribas. Tai reiškia, kad Konvencija neleidžia Susitariančiajai valstybei nustatyti diskriminuojančių ar išskirtinių „sprendimo“ apibrėžimų ir to pasekoje nesilaikyti valstybės ratifikuotos Konvencijos.¹³ Vienu metu buvo pasiūlyta, kad UNCITRAL pavyzdiniame įstatyme dėl tarptautinio komercinio arbitražo turėtų būti pateikiamas sprendimo apibrėžimas. Pasiūlyta tokia definicija: „galutinis sprendimas, kuriuo išsprendžiami visi arbitražo teismui pateikti klausimai ir bet koks kitas arbitražo teismo sprendimas, kuriuo galutinai išsprendžiamas bet koks materialinis klausimas ar klausimas dėl kompetencijos ar bet koks kitas procedūros klausimas, bet, pastaruoju atveju, tik jei arbitražo teismas pavadina jį sprendimu“. Tačiau nei šis, nei joks kitas sprendimo apibrėžimas galiausiai nebuvo priimtas. Nepriėmimą lėmė tai, kad buvo sudėtinga susitarti, kas turėtų ar neturėtų būti laikoma sprendimu ir ypač ar procesiniai nutarimai gali būti laikomi arbitražo sprendimais (jei taip, tai kokie).¹⁴

Aiškinantis, kas yra laikoma arbitražo sprendimu, pirmiausia aktualu panagrinėti Konvencijos I str. 1 d., kuria nustatyta, kad ši Konvencija taikoma pripažinimui ir vykdymui arbitražų sprendimų, padarytų kitos valstybės teritorijoje, o ne tos valstybės, kurios prašoma pripažinti ir vykdyti tokius sprendimus, dėl ginčų, kurių pusės gali būti ir

¹² *Travaux preparatoires*, Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards, 31 Jan 1956, Report by the Secretary – General, p. 10. [interaktyvus; žiūrėta 2020-03-15] Prieiga per internetą: <<https://undocs.org/E/2822>>

¹³ BORN, G.B. *International Commercial Arbitration*. New York: Kluwer Law International, 2009, Vol. 2, p. 2922.

¹⁴ GILL, J. The Definition of Award under the New York onvention. *Dispute Resolution International* 2, No. 1, 2008, p. 115. [interaktyvus; žiūrėta 2020-03-15] Prieiga per internetą: <<https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/disreint2&collection=journals&id=116&startid=&end=124>>

fiziniai, ir juridiniai asmenys. Ji taip pat taikoma ir tiems arbitražų sprendimams, kurie nelaikomi vidaus sprendimais toje valstybėje, kurios prašoma juos pripažinti ir vykdyti.¹⁵

Taigi, Niujorko konvencija taikoma užsienio arbitražo sprendimams ir sprendimams, kurie Susitariančiose valstybėse laikomi nevidiniais (nenacionaliniais). Svarbu atskirti užsienio arbitražo sprendimą nuo vidinio dėl to, kad daugelyje jurisdikcijų šių sprendimų vykdymo procedūra yra skirtinga ir Niujorko konvencija taikoma tik užsienio arbitražo sprendimams. Konvencijoje nėra aptariama, kas yra užsienio ir nevidiniai arbitražo sprendimai. Doktrinoje nurodoma, kad Susitariančiosios valstybės turi diskreciją spręsti, remiantis nacionaliniais teisės aktais, kas yra laikoma nevidiniu sprendimu.¹⁶

Lietuvos Respublikos Komercinio arbitražo įstatyme (toliau – KAI), 3 str. 15 d., užsienio arbitražo sprendimas apibrėžiamas kaip arbitražo teismo sprendimas, priimtas arbitražo byloje, kai arbitražo vieta yra ne Lietuvos Respublikoje. KAI 3 str. 8 d. nurodoma, kad arbitražo vieta laikoma arbitražiniame susitarime nurodyta arba arbitražo teismo nustatyta arbitražo vieta. Jeigu šalys nėra susitarusios dėl arbitražo vietos arba šalių susitarimas dėl arbitražo vietos nėra aiškus ir kol arbitražo vieta nenustatyta arbitražo teismo, arbitražo vieta laikoma nuolatinės arbitražo institucijos buveinė, *ad hoc* arbitražo atveju – atsakovo gyvenamoji vieta ar buveinė, o kai yra keli atsakovai, – vieno iš atsakovų gyvenamoji vieta ar buveinė ieškovo pasirinkimu. Arbitražo vieta gali nesutapti su arbitražinio nagrinėjimo vieta.¹⁷ Arbitražo vieta yra svarbi dėl keleto priežasčių. Pirma, pagal arbitražo vietą nustatoma, ar arbitražas yra nacionalinis, ar užsienio. Antra, arbitražo vieta lemia taikytiną arbitražo proceso teisę. Paprastai laikoma, kad arbitražo proceso teisė yra jo vietos teisė (lot. *lex arbitri – lex loci arbitri*). Trečia, arbitražo vieta lemia, ar arbitražo teismo sprendimą turės pripažinti užsienio valstybės. Arbitražo vietą paprastai pasirenka šalys, nurodamos ją arbitražiniame susitarime.¹⁸ Komercinio arbitražo tarptautinės tarybos (ICCA) parengtame vadove teisėjams, aiškinančiame 1958 m. Niujorko konvenciją (toliau – ICCA vadovas), nurodoma, kad didžioji dauguma Susitariančiųjų valstybių laiko, kad sprendimas yra priimtas arbitražo vietoje. Arbitražo vieta yra pasirenkama šalių arba parenkama arbitražo institucijos ar arbitražo teismo. Tai

¹⁵ 1995 m. sausio 17 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl 1958 metų Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ratifikavimo“ Nr. I-760 // Valstybės žinios, 1995, Nr. 10-208.

¹⁶ UNCITRAL Secretariat Guide on the Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards, p. 23. [interaktyvus; žiūrėta 2020-03-15] Prieiga per internetą: <http://newyorkconvention1958.org/pdf/guide/2016_Guide_on_the_NY_Convention.pdf>

¹⁷ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 1996, Nr. 39-961.

¹⁸ MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS V.; ir ZEMLYTĖ, E. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo komentaras. Vilnius, 2016, p. 14.

yra teisinė, o ne fizinė ar geografinė vieta. Teismo posėdžiai, svarstymai ir sprendimo pasirašymas bei kitos arbitražo proceso dalys gali vykti kitoje vietoje.¹⁹ Tačiau gali būti ir išimčių. Pavyzdžiui, Turkijoje ar sprendimas yra užsienio ar nacionalinis, nustatoma ne pagal arbitražo vietą, bet pagal taip vadinamąjį „proceso teisės principą“, atsižvelgiant į tai, kokios valstybės arbitražo proceso teisė yra taikoma. Taigi, galimas dalykas, kad sprendimas, priimtas Turkijoje taikant kitos valstybės arbitražo proceso teisę, Turkijoje bus laikomas užsienio arbitražo sprendimu.²⁰

Kalbant apie užsienio ir vidaus sprendimus svarbu paminėti ir KAĮ 2 str. 1 d., kurioje nurodoma, kad neatsižvelgiant į ginčo šalių pilietybę ar nacionalinę priklausomybę ir į tai, ar ginčo šalys yra fiziniai ar juridiniai asmenys, taip pat į tai, ar arbitražo procesą organizuoja nuolatinė arbitražo institucija, ar vyksta *ad hoc* arbitražas, šis įstatymas taikomas arbitražui, kurio vieta yra Lietuvos Respublikos teritorijoje.²¹ Taigi, net ir tais atvejais, kai yra užsienio elementas, pvz., arbitražo šalys, juridiniai asmenys, registruoti užsienio valstybėje, bet arbitražo vieta pasirinkta Lietuva, arbitražo sprendimas bus laikomas nacionaliniu. Taip yra ne tik Lietuvoje. ICCA vadovas nurodo, kad šalių pilietybė, nuolatinė gyvenamoji vieta, registracijos vieta neturi reikšmės nustatant, ar sprendimas yra užsienio.²²

Teisinėje literatūroje yra minimi ir tarptautiniai (transnacionaliniai, angl. *a-national*) arbitražo sprendimai. Tai sprendimai, priimti arbitraže, kuris yra atsietas nuo bet kokios nacionalinės arbitražo teisės ir buvo vykdomas taikant tarptautines taisykles, tokias kaip bendrieji arbitražo teisės principai. Kyla klausimas, ar tokie transnacionaliniai sprendimai patenka į Niujorko konvencijos taikymo sritį. Vyraujanti nuomonė yra tokia, kad Konvencija tokiems sprendimams yra taikoma. Tokie sprendimai yra labai reti.²³

Aptarus Konvencijos I str. 1 d., aktualu paminėti ir to paties straipsnio 2 d., kurioje yra nurodoma, kad terminas „arbitražų sprendimai“ apima ne tik tai arbitražų sprendimus, priimtus kiekvienai atskirai bylai paskirtų arbitrų, bet taip pat ir nuolatinių arbitražo

¹⁹ ICCA's Guide to the Interpretation of the 1958 New York Convention: A Handbook for Judges, 2018, p. 21. [interaktyvus; žiūrėta 2020-03-15] Prieiga per internetą: <https://www.arbitration-icca.org/media/0/13365477041670/judges_guide_nyc_english_2018_reprint.pdf>

²⁰ BERMANN G. A. Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards. The Interpretation and Application of the New York Convention by National Courts. 2017, p. 966.

²¹ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 1996, Nr. 39-961.

²² ICCA's Guide to the Interpretation of the 1958 New York Convention: A Handbook for Judges, 2018, p. 21. [interaktyvus; žiūrėta 2020-03-15] Prieiga per internetą: <https://www.arbitration-icca.org/media/0/13365477041670/judges_guide_nyc_english_2018_reprint.pdf>

²³ ICCA's Guide to the Interpretation of the 1958 New York Convention: A Handbook for Judges, 2018, p. 23. [interaktyvus; žiūrėta 2020-03-15] Prieiga per internetą: <https://www.arbitration-icca.org/media/0/13365477041670/judges_guide_nyc_english_2018_reprint.pdf>

institucijų, į kurias pusės kreipėsi, padarytus sprendimus.²⁴ Tokia pat nuostata įtvirtinta ir UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 2 str. (a) punkte. Taigi, tiek *ad hoc*, tiek ir institucinio arbitražo priimti sprendimai gali būti pripažįstami ir vykdomi remiantis Niujorko konvencija. *Ad hoc* nuo institucinio arbitražo skiriasi tuo, kad *ad hoc* atveju sprendžiant ginčą tarp ginčo šalių ir arbitražo teismo nėra jokio tarpininko, kuris teiktų šalims ir arbitražo teismui techninę organizavimo pagalbą. Šio arbitražo atveju šalys tiesiogiai bendrauja su arbitrais, tariasi dėl jų honoraro, proceso terminų, be to, kartu su arbitrais turi pasirūpinti arbitražo teismo posėdžiui tinkama vieta ir pan.²⁵ Institucinio arbitražo atveju organizacinį, administracinį darbą atlieka nuolatinė arbitražo institucija. Svarbiausia yra nemaišyti arbitražo ir kitų neteisminių ginčų sprendimo institutų, tokių kaip tarpininkavimas, taikinimas, derybos ir kt., priimtų sprendimų.

Paskutiniojoje Konvencijos I str. dalyje, t. y. 3 dalyje, įtvirtinta specifinė Niujorko konvencijos taikymo sąlyga, kuri nustato, kad pasirašydama, ratifikuodama šią konvenciją arba prisijungdama prie jos ar pagal šios Konvencijos X straipsnį pranešdama, bet kuri valstybė savitarpio pagrindu gali pareikšti, kad ji taikys šią Konvenciją tik kitos Susitariančiosios valstybės teritorijoje padarytiems arbitražų sprendimams pripažinti ir vykdyti. <...>.²⁶ Vadinas, savitarpiskumas turi būti tarp valstybės, kurioje buvo priimtas sprendimas ir valstybės, kurioje siekiama šio sprendimo pripažinimo ir vykdymo. Lietuva ratifikavo Konvenciją su išlyga, kad taikys Konvencijos nuostatas dėl arbitražų sprendimų, priimtų teritorijose tų valstybių, kurios nėra Konvencijos dalyvės, tik savitarpio pagrindu. Nedaug yra atvejų, kai buvo atsisakyta vykdyti sprendimą dėl abipusiškumo išlygos. Pvz., sprendime, priimtame prieš tai, kai Šveicarija panaikino savo abipusiškumo išlygą 1989 m., Šveicarijos federalinis tribunolas nusprendė, kad Londone priimtas sprendimas negali būti vykdomas pagal konvenciją, nes sprendimo priėmimo metu Jungtinė Karalystė nebuvo Konvencijos šalis.²⁷ Dažnai kyla klausimas dėl Konvencijos taikymo laiko atžvilgiu: ar valstybė, kurioje buvo priimtas sprendimas, turi būti Susitariančiąja valstybe sprendimo priėmimo metu ar tuo metu, kai siekiama to sprendimo pripažinimo ir vykdymo. Pvz., Belgijos teismas atsisakė taikyti konvenciją sprendimui, priimtam valstybėje, kuri nebuvo

²⁴ 1995 m. sausio 17 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl 1958 metų Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ratifikavimo“ Nr. I-760 // Valstybės žinios, 1995, Nr. 10-208.

²⁵ MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS V.; ir ZEMLYTĖ, E. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo komentaras. Vilnius, 2016, p. 12.

²⁶ 1995 m. sausio 17 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl 1958 metų Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ratifikavimo“ Nr. I-760 // Valstybės žinios, 1995, Nr. 10-208.

²⁷ UNCITRAL Secretariat Guide on the Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards, p. 31. [interaktyvus; žiūrėta 2020-03-15] Prieiga per internetą: <http://newyorkconvention1958.org/pdf/guide/2016_Guide_on_the_NY_Convention.pdf>

Susitariančioji valstybė sprendimo priėmimo metu. Austrijos Aukščiausiasis teismas leido vykdyti sprendimą, priimtą valstybėje, kuri nėra Susitariančioji valstybė sprendimo priėmimo metu, tačiau tuo metu, kai buvo pradėta vykdymo procedūra, tapo Susitariančiaja valstybe.²⁸ Pastarasis atvejis palankesnis ir dažniau taikomas.

Kituose Konvencijos straipsniuose apie arbitražo sprendimo sampratą nėra kalbama. Taigi, klausimas, kas vadinama arbitražo sprendimu, negali būti atsakytas remiantis vien tik Niujorko konvencijos tekstu.

Doktrinoje nurodoma, kad proceso metu arbitražas priima įvairius aktus (dokumentus), kuriais įforminami vienokie ar kitokie arbitražo veiksmai. Esminis arbitražo sprendimo ir kitų arbitražo priimamų dokumentų skirtumas, kad sprendimu arbitražas galutinai išsprendžia klausimą, priklausantį jo kompetencijai. Arbitražo sprendimų savitumas ir tai, kad jis gali priimti kelių rūšių sprendimus.²⁹ UNCITRAL arbitražo taisyklių 32 str. 1 d. nurodoma, kad be galutinių sprendimų, arbitražas turi galią priimti tarpinius, išankstinius ar dalinius sprendimus.³⁰ ICCA vadove nurodoma, kad sprendimai, laikomi arbitražo sprendimais, yra tokie: galutiniai, daliniai, preliminarūs, sprendimai dėl išlaidų, sprendimai šalių sutartomis sąlygomis.³¹ KAI 42 str. „Arbitražo teismo sprendimų rūšys“ 1 d. nurodoma, kad Arbitražo teismas dėl ginčo esmės gali priimti galutinį sprendimą, dalinį sprendimą, papildomą sprendimą.³² Teisės šaltiniuose minimas ir sprendimas už akių. Visas sprendimų rūšis ir panagrinėsiu.

Galutinis sprendimas yra pagrindinė arbitražo priimamų sprendimų rūšis. Galutinio sprendimo priėmimas reiškia, kad šalių ginčas yra galutinai išspręstas, kad atsakyta į abiejų šalių reikalavimus ir argumentus. Priėmus galutinį sprendimą, baigiasi ir arbitražo įgaliojimai. Toks sprendimas yra šalims privalomas ir turi būti jų nedelsiant vykdomas. Galutiniu sprendimu ne tik išsprendžiamas šalių ginčas iš esmės, bet ir kiti klausimai: tarp šalių paskirstomos arbitražo išlaidos, priteisiamos palūkanos, išieškomos baudos už sutarties nevykdymą ar kitus pažeidimus.³³ Nepaisant kai kurių išimčių, priėmus sprendimą, arbitražo teismas neturi teisės galutinio sprendimo peržiūrėti, taisyti ar aiškinti.

²⁸ UNCITRAL Secretariat Guide on the Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards, p. 31. [interaktyvus; žiūrėta 2020-03-15] Prieiga per internetą: <http://newyorkconvention1958.org/pdf/guide/2016_Guide_on_the_NY_Convention.pdf>

²⁹ DOMINAS, G. ir MIKELĖNAS, V. Tarptautinis komercinis arbitražas. Vilnius, Justitia, 1995, p. 231.

³⁰ UNCITRAL arbitražo taisyklės [interaktyvus; žiūrėta 2020-03-15] Prieiga per internetą: <http://www.vilniausarbitrazas.lt/lib/manage/upload/UNCITRAL_ARBITRAŽO_TAIŠYKLĖS.pdf>

³¹ ICCA's Guide to the Interpretation of the 1958 New York Convention: A Handbook for Judges, 2018, p. 18. [interaktyvus; žiūrėta 2020-03-15] Prieiga per internetą: <https://www.arbitration-icca.org/media/0/13365477041670/judges_guide_nyc_english_2018_reprint.pdf>

³² Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 39-961.

³³ DOMINAS, G. ir MIKELĖNAS, V. Tarptautinis komercinis arbitražas. Vilnius, Justitia, 1995, p. 234.

Net jei arbitražo teismas dėl tam tikrų aplinkybių norėtų vėliau priimti kitokią išvadą, išspręstas klausimas negali būti atnaujintas.

Lietuvos apeliacinis teismas nutartyje Nr. 2T-13/2006 yra pasisakęs dėl galutinio sprendimo nurodydamas, kad pareiškėjo prašomi pripažinti ir leisti vykdyti arbitražo teismo sprendimai yra galutiniai, kadangi jie pagal teisės normų reikalavimus negali būti apskūsti nei apeliacine, nei kasacine tvarka.³⁴ Taigi, sprendimas yra galutinis tada, kai nelieka apeliacijos galimybių.

Svarbu paminėti, kad 1927 metų Ženevos konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų vykdymo reikalavo, kad šalis, siekianti sprendimo vykdymo, pateiktų dokumentinį ar kitokį įrodymą, kad sprendimas yra galutinis toje šalyje, kurioje jis buvo priimtas. Praktiškai daugelyje šalių galutinumo įrodymu galėjo būti tik arbitražo vietos nacionalinio teismo patvirtinimas, kurį šalis, siekianti sprendimo pripažinimo ir vykdymo, turėjo pateikti kaip įrodymą dėl sprendimo galutinumo valstybės, kurioje sprendimą siekiama pripažinti ir vykdyti, teismui. Tokia dviguba egzekvatūra šaliai, siekiančiai sprendimo pripažinimo ir vykdymo, buvo didelė našta.³⁵ Niujorko konvencijoje dvigubos egzekvatūros reikalavimas yra panaikintas ir tai yra vienas iš svarbiausių Niujorko konvencijos projekto rengėjų pasiekimų.

Tai, kad Niujorko konvencija taikoma būtent galutiniams užsienio arbitražų sprendimams pripažinti ir vykdyti, užsimenama Konvencijos V str. 1 d. e) punkte nurodant, kad jei sprendimas pusėms dar nebuvo galutinis, tokį sprendimą gali būti atsisakyta pripažinti ar vykdyti. Tokia pat nuostata yra ir UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 36 str. 1 d. (a) punkto (v) papunktyje.

Jei priėmus galutinį sprendimą liko neišspręstų reikalavimų, neaiškiai buvo suformuluota sprendimo rezoliucinė dalis ar konkretus punktas, nepaskirstytos arbitražo išlaidos, yra aritmetinių ar skaičiavimo klaidų, tokiu atveju gali būti priimamas papildomas sprendimas. Papildomo sprendimo priėmimo atveju atsinaujina byla nagrinėjusių arbitrų įgaliojimai. UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 33 str. numatoma arbitražo sprendimo taisymo ir aiškinimo, papildomo arbitražo sprendimo priėmimo tvarka ir terminai. KAI 45 str. taip pat įtvirtinta galimybė priimti papildomą sprendimą. Svarbu tai, kad papildomu sprendimu negali būti keičiama arbitražo teismo sprendimo esmė. Papildomo sprendimo

³⁴ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje Britų Virginijos salų bendrovė Westintorg Corp. v Baltarusijos Respublikos Prezidento reikalų valdybos Valstybinė gamybos ir prekybos unitarinė įmonė „Belaja Rus“, Nr. 2T-13/2006.

³⁵ UNCITRAL Secretariat Guide on the Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards, p. 97. [interaktyvus; žiūrėta 2020-03-15] Prieiga per internetą: <http://newyorkconvention1958.org/pdf/guide/2016_Guide_on_the_NY_Convention.pdf>

negalima priimti dėl reikalavimų, kurie nebuvo pareikšti arba kurių arbitražo teismas nenagrinėjo dėl to, kad jie nėra arbitražo teismo jurisdikcija, arba dėl kurių šalys nebuvo pateikusios įrodymų.³⁶

Daliniais sprendimais vadinami arbitražo sprendimai, kuriais galutinai išsprendžiama dalis pareikštų reikalavimų, o likusieji nagrinėjami tolimesniuose arbitražo proceso etapuose.³⁷ Dalinio sprendimo priėmimo būtinybė gali atsirasti tada, kai ieškovas yra pareiškęs kelis reikalavimus, taip pat kai atsakovas yra pareiškęs priešinį ieškinį, kai yra keli ieškovai arba keli atsakovai ir pan. Dalinis sprendimas taip pat gali būti priimamas, kai vienas iš reikalavimų yra dėl pripažinimo, o kitas reikalavimas – dėl priteisimo. Taip pat dalinis sprendimas gali būti priimtas dėl tos reikalavimo dalies, kurios, pavyzdžiui, neginčija atsakovas, o dėl kitos dalies byla gali būti nagrinėjama toliau.³⁸ Dalinių sprendimų priėmimas tam tikrais atvejais padeda efektyviau ir greičiau išspręsti bylą.

Kadangi daliniu sprendimu yra galutinai išsprendžiami tie klausimai, dėl kurių jis priimtas, tai toks sprendimas yra ir galutinis ir privalomas sprendimas. Suinteresuota šalis gali kreiptis dėl tokio sprendimo pripažinimo ir vykdymo, panaikinimo ar anuliavimo. Skirtumas nuo galutinio sprendimo tik tas, kad priėmus dalinį sprendimą arbitražo teismo įgaliojimai nepasibaigia.

Įvairių šalių teismai pripažįsta, kad daliniai sprendimai gali būti pripažįstami ir vykdomi remiantis Konvencija.³⁹ Be to, daugelio šalių nacionaliniai teisės aktai aiškiai nurodo, kad arbitražo teismas gali priimti dalinius sprendimus. Pvz., Šveicarijos tarptautinės privatinės teisės įstatymas numato, kad jei šalys nesutarę kitaip, arbitražo teismas gali priimti dalinius sprendimus.⁴⁰ Daliniai sprendimai numatyti ir KAI 44 str.

Prieš pradėdant nagrinėti tarpinius sprendimus, iš karto reikia pasakyti, kad teorijoje ir praktikoje tarpiniai ir daliniai sprendimai kartais yra painiojami. Pagrindinis ir bene vienintelis šių dviejų arbitražo rūšių skirtumas, kad tarpiniu sprendimu sprendžiami procesinės, o daliniu – materialinės teisės klausimai.⁴¹

³⁶ MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS V.; ir ZEMLYTĖ, E. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo komentaras. Vilnius, 2016, p. 147.

³⁷ BORN, G.B. International Commercial Arbitration. New York: Kluwer Law International, 2009, Vol. 2, p. 2918.

³⁸ MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS V.; ir ZEMLYTĖ, E. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo komentaras. Vilnius, 2016, p. 145-146.

³⁹ UNCITRAL Secretariat Guide on the Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards, p. 94 [interaktyvus; žiūrėta 2020-03-15] Prieiga per internetą: <http://newyorkconvention1958.org/pdf/guide/2016_Guide_on_the_NY_Convention.pdf>

⁴⁰ BORN, G.B. International Commercial Arbitration. New York: Kluwer Law International, 2009, Vol. 2, p. 2916.

⁴¹ DOMINAS, G. ir MIKELĖNAS, V. Tarptautinis komercinis arbitražas. Vilnius, Justitia, 1995, p. 234-235.

Tarpiniu sprendimu arbitražas neišsprendžia šalių ginčo (ar jo dalies) iš esmės, o išsprendžia tik proceso metu iškilusius klausimus. Tarpiniai sprendimai dažniausiai priimami tokiais arbitražo procesiniais klausimais kaip arbitražo kompetencija, taikytina teisė, laikinųjų apsaugos priemonių taikymas. Arbitražui nustačius, kad jis nėra kompetentingas nagrinėti šalių ginčą, dėl to priimamas tarpinis sprendimas ir tuo procesas baigiamas. Šiuo atveju arbitražo sprendimas dar reiškia ir proceso pabaigą, tačiau šalių ginčas lieka neišspręstas.⁴²

Kalbant apie laikinas apsaugos priemones paminėtina, kad egzistuoja liberalus ir konservatyvus požiūris į sprendimą ar nutartį dėl laikinųjų apsaugos priemonių Niujorko konvencijos kontekste. Viena vertus, konservatyvaus požiūrio šalininkai teigia, kad nurodymai dėl laikinųjų apsaugos priemonių nepatenka į Niujorko konvencijos taikymo sprendimams sritį, nes jais neišsprendžiamas joks galutinis klausimas arbitražo byloje. Taip pat kai kurių arbitražo teismų praktika įtvirtina, kad tik užsienio arbitražų sprendimai gali būti pripažįstami ir vykdomi, o nutartys nesaisto ir nėra privalomos. Pavyzdžiui, *Resort Condominiums* byloje teismas atsisakė pripažinti ir vykdyti laikinąją apsaugos priemonę, nes ji gali būti pakeista ar panaikinta arbitražo teismo, o tai liudija jos negalutinę prigimtį. Kita vertus, žvelgiant liberaliai, laikinųjų apsaugos priemonių taikymas yra susietas su galutinio sprendimo įvykdymu ir tai, kad jų galiojimas yra laikinas, nepašalintų jų iš Niujorko konvencijos taikymo srities. Vyraujanti nuomonė teisės moksle visgi vis dar yra konservatyvi, tačiau dažnai užsimenama apie tai, kad ji turėtų keistis ir taip palengvinti vykdymo procesą bei arbitražo veiklos patikimumą.⁴³

Lietuvoje nacionaliniu teisės aktu yra išspręstas klausimas dėl kitoje valstybėje priimtų laikinųjų apsaugos priemonių įgyvendinimo. KAĮ 26 str. 1 d. nurodyta, kad arbitražo teismo sprendimas ar nutartis dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, priimti bet kurioje kitoje valstybėje, gali būti pripažinti ir vykdomi Lietuvos Respublikos teritorijoje.⁴⁴ Užsienio valstybėse priimtų nutarčių dėl laikinųjų apsaugos priemonių nepripažinimui netaikytini ir Niujorko konvencijos V straipsnyje įtvirtinti pagrindai.⁴⁵ Tai aiškiai parodo, kad Lietuva yra proarbitražiška valstybė.

Sprendimai šalių sutartomis sąlygomis kelia nemažai klausimų: ar arbitražo teismas turi teisę atsisakyti perkelti į sprendimą šalių susitarimą, ar šalys nepasinaudos tokiu arbitražo

⁴² DOMINAS, G. ir MIKELĖNAS, V. Tarptautinis komercinis arbitražas. Vilnius, Justitia, 1995, p. 234.

⁴³ VITULSKĖ, M. Laikinųjų apsaugos priemonių taikymas tarptautiniame komerciniame arbitraže. Daktaro disertacija. Vilniaus universitetas, 2018, p. 126-127.

⁴⁴ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 39-961.

⁴⁵ MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS V.; ir ZEMLYTĖ, E. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo komentaras. Vilnius, 2016, p. 108.

sprendimu paslėpti neteisėtas veiklas ar nusikalstamus susitarimus. Sprendimai šalių sutartomis sąlygomis skiriasi nuo „normalių“ arbitražo sprendimų tuo, kad arbitražo teismas nenagrinėja ginčo iš esmės, bet įformina šalių susitarimą sprendime. Šalys, susitardamos dėl sąlygų, išlaiko gerus verslo santykius, susimažina išlaidas arbitražui, be to, išvengia netikrumo dėl arbitražo sprendimo.⁴⁶

Visos pagrindinės tarptautinės arbitražo institucijos nustato palankų režimą šalių susitarimui bet kurioje arbitražo proceso stadijoje. Be to, daugelis arbitražo taisyklių numato galimybę užbaigti bylą šalių susitarimu. Paminėtinos Tarptautinių prekybos rūmų tarptautinio arbitražo teismo (ICC) taisyklės, Amerikos arbitražo asociacijos taisyklės, Londono tarptautinio arbitražo teismo (LCIA) taisyklės ir kt.⁴⁷

UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 30 str. numatyta, kad jeigu arbitražo proceso metu šalys susitaria dėl ginčo išsprendimo, arbitražo teismas procesą nutraukia ir, šalių prašymu ir arbitražo teismui neprieštaraujant, fiksuoja susitarimą arbitražo sprendimo sutartomis sąlygomis forma. Arbitražo sprendimas sutartomis sąlygomis turi būti priimamas laikantis 31 straipsnio nuostatų ir jame turi būti nurodyta, kad tai yra arbitražo sprendimas. Toks arbitražo sprendimas turi tokią pačią galią ir privalomas vykdyti taip pat, kaip ir bet kuris kitas arbitražo teismo sprendimas dėl ginčo esmės.⁴⁸ Taigi, sprendimai šalių sutartomis sąlygomis gali būti pripažįstami ir vykdomi remiantis Niujorko konvencija.

UNCITRAL pavyzdinio įstatymo pagrindu buvo parengtas KAI 47 str. Jame nurodyta, kad šalims sudarius taikos sutartį iki arbitražo teismo sprendimo priėmimo, galimi dvejopi teisiniai padariniai. Pirma, šalys gali prašyti arbitražo teismą bylą nutraukti. Tokiu atveju arbitražo teismas priima nutartį nutraukti bylą. Paprastai tokį prašymą šalys pateikia ne tik sudariusios taikos sutartį, bet ir ją įvykdžiusios, kai ginčas jau visiškai išspręstas. Nutraukus bylą šiuo pagrindu, šalys netenka teisės inicijuoti naują arbitražo bylą reikšdamos tapatų ieškinį. Antra, šalys gali prašyti arbitražo teismą perkelti sutarties sąlygas į šio teismo sprendimą. Byla baigiama priimant sprendimą šalių sutartomis sąlygomis. Šiuo atveju arbitražo teismui nereikia rašyti tokio sprendimo motyvų. Šalys paprastai prašo taikos sutarties nuostatas perkelti į sprendimą tada, kai taikos sutartis dar nėra įvykdyta ir yra rizika, kad viena šalis gali vengti ją vykdyti. Perkėlus taikos sutarties sąlygas į arbitražo

⁴⁶ KRYVOI Y.; DAVYDENKO D. Consent Awards in International Arbitration: From Settlement to Enforcement. 2015. [interaktyvus; žiūrėta 2020-03-15] Prieiga per internetą: <https://brooklynworks.brooklaw.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1108&context=bjil>

⁴⁷ KRYVOI Y.; DAVYDENKO D. Consent Awards in International Arbitration: From Settlement to Enforcement. 2015. [interaktyvus; žiūrėta 2020-03-15] Prieiga per internetą: <https://brooklynworks.brooklaw.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1108&context=bjil>

⁴⁸ UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration (1985), with amendments as adopted in 2006 [interaktyvus; žiūrėta 2020-03-15]. Prieiga per internetą: http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/07-86998_Ebook.pdf

teismo sprendimą, kartu yra užtikrinamas ir taikos sutarties sąlygų įvykdymas bei arbitražo teismo sprendimo pripažinimas užsienio valstybėje pagal Niujorko konvenciją.⁴⁹

Arbitražo teismai turėtų atmesti šalių prašymą perkelti į sprendimą šalių sudarytos taikos sutarties sąlygas, jei nustato, kad sprendimu gali būti siekiama neteisėtų tikslų, prieštaraujančių imperatyvioms teisės normoms, viešajai tvarkai ar gerai moralei.

Kalbant apie arbitražo sprendimus, paminėtini ir sprendimai už akių. Vykstant arbitražo procesui kartais kuri nors iš šalių neatvyksta arba atsisako atvykti į arbitražo teismą ir išdėstyti savo poziciją. Šalies neatvykimas netrukdo arbitražo teismui nagrinėti šalių ieškinių ir spręsti ginčų. Tokiu atveju svarbiausia, kad nedalyvaujančiai šaliai būtų tinkamai pranešta apie arbitražo nagrinėjimą ir priimto sprendimo pripažinimas negalėtų būti užginčytas Konvencijos V str. 1 d. b) punkte nurodytu pagrindu.

Tuo atveju, jei viena iš šalių atsisako dalyvauti arbitražo procese, daugelis institucinių taisyklių numato procesų vykdymą ir sprendimų priėmimą už akių. Net be įstatymų arba institucinių taisyklių aiškiai suteiktų įgaliojimų, arbitražo teismas turi teisę vykdyti procesą, net kai kuri nors šalis jame nedalyvauja, ir jai už akių priimti sprendimą. Tai būtina teisminės galios sąlyga, užtikrinanti efektyvų arbitražo proceso, kurio viena iš šalių negali sužlugdyti arba jam sukliudyti savo atsisakymu jame dalyvauti, vykdymą.⁵⁰

Svarbu tai, kad arbitražo teismas negali patenkinti procese dalyvaujančios šalies prašymų, kol pastarieji bei pateikti įrodymai neišnagrinėjami. Šiuo atžvilgiu arbitražo proceso vykdymas vienai šaliai nedalyvaujant iš esmės nesiskiria nuo proceso, kuriame dalyvauja abi šalys: arbitražo teismas privalo leisti abiem šalims išdėstyti savo poziciją ir tik tada, remdamasis pateiktais įrodymais ir įstatymais, priimti sprendimą. Toks sprendimas turi tokią pat galią kaip ir sprendimas, priimtas procese, kuriame dalyvavo abi šalys.

Apžvelgus visas galimas arbitražo sprendimų rūšis, kurios patenka į Niujorko konvencijos taikymo sritį, darytina išvada, kad priimant sprendimą yra išsprendžiamas šalių ginčas iš esmės (visas ar atitinkama jo dalis) ir tas sprendimas šalims yra privalomas nuo jo priėmimo dienos. Dėl procesinio pobūdžio klausimų arbitražo teismas priima sprendimus ar nutartis. Į klausimą, ar procesiniai sprendimai gali būti arbitražo sprendimais, atsakymas ne visada toks akivaizdus, kaip gali atrodyti iš pirmo žvilgsnio, o kalbant apie sprendimus, susijusius su laikinosiomis apsaugos priemonėmis, požiūris skiriasi priklausomai nuo jurisdikcijos, kurioje siekiama tokių sprendimų vykdymo.

⁴⁹ MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS V.; ir ZEMLYTĖ, E. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo komentaras. Vilnius, 2016, p. 108.

⁵⁰ BORN, G.B. International Commercial Arbitration. New York: Kluwer Law International, 2009, Vol. 2, p. 2916.

1.3. Arbitražo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti samprata ir paskirtis

Nors arbitražo sprendimai gana pavyzdinčiai yra vykdomi savanoriškai,⁵¹ tačiau jei kuri nors šalis sprendimo nevykdo, kita šalis turi teisę kreiptis į vykdymo vietos nacionalinį teismą dėl tokio sprendimo pripažinimo ar pripažinimo ir leidimo vykdyti.

Užsienio arbitražo sprendimo pripažinimas reiškia, kad jam suteikiama teisinė galia kurioje nors valstybėje. Nuo pripažinimo momento užsienio arbitražo sprendimas įgauna *res judicata* (prejudicinę) reikšmę. Tai reiškia, kad ginčas tarp šalių išspręstas galutinai. Šalys nebegali kreiptis į arbitražą ar teismą dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu ne tik arbitražo vietoje, bet ir valstybėje, kur arbitražo sprendimas pripažintas. Tai tartum užsienio arbitražo sprendimo legalizavimas teismo valstybėje.⁵² Atkreiptinas dėmesys, kad kitiems asmenims, ne ginčo šalims, arbitražo sprendimas prejudicinės reikšmės neturi, todėl teismas ar arbitražas, nagrinėdamas kitus ginčus, nėra saistomas priimto arbitražo sprendimo. Jeigu arbitražo teismas priėmė sprendimą, kuriuo nėra patenkinamas koks nors turtinis reikalavimas ar įpareigojimas atlikti tam tikrus veiksmus (pvz., sprendimas atmesti ieškinį (jeigu juo nepriteistos bylinėjimosi išlaidos) ar sprendimas, patvirtinantis tam tikrą šalies teisę), pareiškėjas kreipsis į teismą tik dėl pripažinimo.⁵³

Tik pripažinus sprendimą, toks sprendimas gali būti vykdomas. Tai įtvirtinta ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – CPK) 809 str. 1 d., kurioje nurodoma, kad užsienio teismų (arbitražų) sprendimai Lietuvos Respublikos teritorijoje gali būti vykdomi tik po to, kai juos pripažįsta Lietuvos apeliacinis teismas, kaip valstybės įgaliota institucija pripažinti sprendimą.⁵⁴ Jeigu arbitražo sprendimu yra tenkinami turtiniai reikalavimai ar įpareigojama atlikti tam tikrus veiksmus, tai šalis kreipsis į teismą ne tik dėl tokio sprendimo pripažinimo, bet ir dėl vykdymo, t. y. tokiu atveju bus teikiamas prašymas pripažinti ir vykdyti arbitražo sprendimą.⁵⁵ CPK 584 str. 1 d. 5 p. nurodoma, kad užsienio teismų ir arbitražų sprendimai yra vykdytini dokumentai, kuriems taikoma CPK 773-779 str. nustatyta sprendimų vykdymo tvarka.

⁵¹ Queen Marry universiteto ir PricewaterhouseCoopers 2008 m. atliktos apklausos duomenimis, 84 % teisininkų nurodė, kad pralaimėjusi šalis savanoriškai įvykdė sprendimą daugiau nei 76% bylų [interaktyvus; žiūrėta 2020-03-15] Prieiga per internetą: <<http://www.arbitration.qmul.ac.uk/research/2008/>>

⁵² DOMINAS, G. ir MIKELĖNAS, V. Tarptautinis komercinis arbitražas. Vilnius, Justitia, 1995, p. 275-276.

⁵³ MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS V.; ir ZEMLYTĖ, E. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo komentaras. Vilnius, 2016, p. 190-191.

⁵⁴ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340

⁵⁵ MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS V.; ir ZEMLYTĖ, E. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo komentaras. Vilnius, 2016, p. 190-191.

Arbitražo sprendimų pripažinimą ir vykdymą, be abejo, reglamentuoja ir tarptautiniai teisės aktai. Tai pirmiausia paminėtina 1958 m. Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo, kurioje nurodytomis sąlygomis vadovaujasi tiek Lietuva, tiek kitos valstybės, kurios yra pasirašiusios, ratifikavusios Konvenciją ar prisijungusios prie jos. Konvencijos III str. nurodo, kad kiekviena Susitariančioji valstybė pripažįsta arbitražų sprendimus privalomais ir vykdo pagal tos teritorijos, kurioje prašoma pripažinti ir vykdyti šiuos sprendimus, procesines normas tolesniuose straipsniuose išdėstytomis sąlygomis. Arbitražų sprendimams, kuriems taikoma ši Konvencija, pripažinti ir vykdyti neturi būti taikomos iš esmės sunkesnės sąlygos arba didesni muitai ar rinkliavos, negu tie, kurie galioja vidaus arbitražų sprendimams pripažinti ir vykdyti.⁵⁶ Be to, jeigu pati nacionalinė teisė numato palankesnes sąlygas užsienio arbitražo sprendimams pripažinti ir vykdyti nei Niujorko konvencija, tai, remiantis pačia Niujorko konvencija, taikomos nacionalinės teisės normos.⁵⁷

Būtinai paminėtinas ir UNCITRAL Pavyzdinis įstatymas, kuris skirtas būti pavyzdžiu nacionaliniams arbitražo įstatymams, neatsižvelgiant į tai, ar konkrečios valstybės yra Niujorko konvencijos ar kitos konvencijos dalyvės. Jis yra parengtas remiantis Niujorko konvencijos nuostatomis, skirtomis užsienio arbitražų pripažinimui.⁵⁸

Taigi, galima daryti išvadą, kad užsienio arbitražo sprendimo pripažinimu sprendimui yra suteikiama res judicata galia pripažinimo valstybėje. Pripažįstant sprendimą valstybės, kuri yra Niujorko konvencijos dalyvė, įgaliota institucija patikrina, ar nėra Konvencijoje nurodytų sprendimo nepripažinimo pagrindų. Jeigu arbitražo priimtu sprendimu nėra patenkinamas koks nors turtinis reikalavimas ar įpareigojimas, tokiu atveju užtenka sprendimo pripažinimo; jei yra – tokiu atveju šalis kreipsis į teismą ne tik dėl tokio sprendimo pripažinimo, bet ir dėl vykdymo. Sprendimo vykdymas atliekamas remiantis pripažinimo valstybės nacionaliniais teisės aktais.

⁵⁶ 1995 m. sausio 17 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl 1958 metų Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ratifikavimo“ Nr. I-760 // Valstybės žinios, 1995, Nr. 10-208.

⁵⁷ DOMINAS, G. ir MIKELĖNAS, V. Tarptautinis komercinis arbitražas. Vilnius, Justitia, 1995, p. 277.

⁵⁸ COLLIER, J., LOWE, V. Ginčų sprendimas tarptautinėje teisėje. Vilnius, Eugrimas, 2002, p. 333.

2. UŽSIENIO ARBITRAŽO SPRENDIMO TIKRINIMO APIMTIS

Arbitražo sprendimas laikomas galutiniu ir privalomu, todėl daugumoje jurisdikcijų nenumatyta galimybė peržiūrėti sprendimo, jei arbitrai padarė teisės ar fakto klaidą.⁵⁹

KAI 8 str. 2 d. nurodyta, kad vienas iš arbitražo proceso principų yra tas, kad teismai negali kištis į arbitražo teismo, į nuolatinės arbitražo institucijos ir jos pirmininko veiklą, išskyrus šiame įstatyme numatytus atvejus.⁶⁰

Šios nuostatos esmę puikiai atskleidžia garsaus Anglijos teisėjo Lordo Mustillio išaiškinimas:

„Yra principinė darnių teismų ir arbitražo santykių svarba. Tai visada reiškė subtilią pusiausvyrą, nes kiekvienas teisėjas, skatinamas troškimo užtikrinti teisingumą ir ištaisyti neteisybę visur, kur jis ar ji mato ją; ir jei [neteisybė] randama arbitraže, teisėjas jaučia poreikį įsikišti. Kita vertus <...> yra principingai neteisinga teismams kištis į ginčus, kuriuos šalys formaliai pasirinko pašalinti iš jų jurisdikcijos, ką jau kalbėti apie laiko švaistymą ir išlaidas, sukeltas nepagrįsto teismo įsikišimo <...> abi pažiūros buvo ir lieka teisingos; sunkumų kelia tinkamo svorio kiekvienai iš jų suteikimas <...> procese, kuris yra gyvybiškai svarbus komercijai tiek namie, tiek svetur, teismai turi būti partneriais, užuot atlikdami vyresniųjų ar antagonistų vaidmenį.“⁶¹

Užsienio valstybių arbitražų sprendimų pripažinimo procedūra reiškia tik konkrečių 1958 m. Niujorko konvencijos V straipsnyje įtvirtintų nepripažinimo pagrindų buvimo ar nebuvimo patikrinimą. Todėl sprendžiant dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti negali būti tikrinamas jo teisėtumas ir pagrįstumas (*CPK 810* straipsnio 4 dalis, 1958 m. Niujorko konvencijos V straipsnis).⁶² Taigi, teismui tikrinant, ar nėra Konvencijos V str. numatytų nepripažinimo pagrindų, teismas neatlieka arbitražo sprendimo teisėtumo ir pagrįstumo kontrolės.

Visuotinai pripažįstama, kad prašant pripažinti ir vykdyti užsienio arbitražo sprendimą teismas negali atnaujinti ginčo nagrinėjimo iš esmės. Teismas šiuo požiūriu nėra apeliacinė instancija ir nevykdo teisminės užsienio arbitražo sprendimo priežiūros. Jam pakanka, kad šiuo klausimu yra priimtas arbitražo sprendimas, ir jis automatiškai atsisako spręsti

⁵⁹ MOSES, M. L. *The principles and Practice of International Commercial Arbitration*. 2008, p. 194.

⁶⁰ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 1996, Nr. 39-961.

⁶¹ WILLIAMS, D. A R QC, Herbert Smith Freehills – SMU Asian Arbitration Lecture, Singapore – 2012, *Defining The Role Of The Court In Modern International Commercial Arbitration* iš AUDZEVIČIUS R. PARCHAJEV D. *Teismų vaidmuo arbitražo procese pagal Lietuvos teisę*. Teisė, 2017, T. 102, p. 75.

⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje „Suraleb, INC“, atvirosi akcinė bendrovė Minsko traktorių gamykla, Nr. 3K-3-267-611/2017.

materialinio pobūdžio klausimus. Bet kokie samprotavimai, kad arbitražas neteisingai išsprendė ginčą ar neįvertino visų byloje pateiktų įrodymų ar aplinkybių, šioje situacijoje neturi reikšmės.⁶³

Šis principas ne kartą buvo pabrėžtas ir Lietuvos teismų praktikoje. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, sprenddamas dėl arbitražo sprendimo pripažinimo ir vykdymo, yra pažymėjęs, kad vienas pagrindinių tarptautinio arbitražo, kaip alternatyvaus ginčų sprendimų būdo, efektyvumo užtikrinimo principų yra draudimas peržiūrėti arbitražo teismo sprendimo turinį. Iš Niujorko konvencijos teksto matyti, kad nenustatyta galimybė peržiūrėti arbitražo sprendimo turinio netgi tada, kai padaryta fakto ar teisės taikymo klaidų. Siekiant užtikrinti arbitražo sprendimų galutinumą, maksimaliai sumažinama teismų intervencija juos vertinant ir pripažįstama arbitražo procedūrų autonomija. Kasacinis teismas savo praktikoje yra nurodęs, kad bendrasis draudimas atliekant užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo procedūrą peržiūrėti sprendimą iš esmės (pranc. *révision* au *fond*) išreiškia arbitražo, kaip alternatyvaus valstybiniam teismams ginčų sprendimo būdo, esmę. Toks peržiūrėjimas reikštų, kad, nepaisant to, jog šalių ginčas išspręstas jų pasirinktu būdu, vėliau atliekama visapusiška teisminė kontrolė pakeistų alternatyvioje jurisdikcijoje priimtą sprendimą. Galimybė peržiūrėti arbitražo sprendimą paneigtų sutartinį ir privatų arbitražo procedūros pobūdį bei neleistų šalims pasinaudoti tais privalumais, kurių šalys siekė perduodamos ginčą spręsti arbitražui.⁶⁴

Tik viešosios tvarkos pažeidimas iš principo gali būti pagrindas ar pretekstas gilintis į arbitražo sprendimo esmę <...>.⁶⁵ Nuosekliai formuojamoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje nurodoma, kad tais atvejais, kai viešosios tvarkos pažeidimą galima lemia arbitražo teismo neanalizuotos aplinkybės ir netirti įrodymai, teismas, vertindamas arbitražo teismo sprendimą viešosios tvarkos aspektu, gali įtraukti į savo vertinimą faktus, kurių nevertino arbitražas, priimdamas sprendimą, ir tirti įrodymus, kurių jis netyrė. Kartu kasacinis teismas nurodė ir tokių įrodymų tyrimo atvejų pavyzdžius: galimai paaiškėjusį arbitrų šališkumą, kitokį neteisėtą arbitrų ar šalių elgesį (pvz., duotus ar gautus kyšius, bandymą papirkti, kitas galimas arbitrų poveikio priemones), t. y. iš tikrųjų tokias aplinkybes, kurių negalima nustatyti susipažinus su arbitražo teismo sprendimo turiniu, kurios arbitrams ar šalims nebuvo žinomos priimant arbitražo teismo sprendimą. Kasacinis teismas pabrėžė, kad teismo atliekamas arbitražo teismo sprendimo vertinimas viešosios

⁶³ DOMINAS, G. ir MIKELĖNAS, V. Tarptautinis komercinis arbitražas. Vilnius, Justitia, 1995, p. 277.

⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. rugsėjo 25 d. nutartis civilinėje byloje Jungtinių Amerikos Valstijų bendrovė Interperformances Inc., suinteresuotas asmuo R. J., Nr. 3K-3-483-421/2015.

⁶⁵ DOMINAS G. Viešosios tvarkos samprata arbitražo teisėje. Arbitražas. Teorija ir Praktika, 2016. P. 16

tvarkos aspektu jokiais atvejais negali būti toks išsamus, kad prilygtų arbitražo teismo sprendimo ar kai kurių jame nagrinėtų klausimų peržiūrėjimui iš esmės, ir kad teismas nesprendžia, ar arbitražo teismas tinkamai nustatė faktines aplinkybes ir tinkamai jas vertino, nenagrinėja, kaip buvo tiriami įrodymai arbitražo procese, taip pat nevertina, ar tinkamai buvo taikytos proceso ir materialiosios teisės normos.⁶⁶

Taigi, teismui sprendžiant užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti klausimus, suteiktos aiškiai apibrėžtos arbitražo teismo sprendimo tikrinimo galios. Teismas patikrina Niujorko konvencijos V straipsnyje įtvirtintų nepripažinimo pagrindų buvimą ar nebuvimą. Teismas nėra apeliacinė instancija ir nevykdo teisminės užsienio arbitražo sprendimo priežiūros, jam yra draudžiama peržiūrėti arbitražo teismo sprendimo turinį net ir esant fakto ar teisės taikymo klaidų.

⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. rugsėjo 25 d. nutartis civilinėje byloje Jungtinių Amerikos Valstijų bendrovė Interperformances Inc., suinteresuotas asmuo R. J., Nr. 3K-3-483-421/2015.

3. UŽSIENIO ARBITRAŽO SPRENDIMŲ NEPRIPAŽINIMO PAGRINDAI IR JŲ TAIKYMAS LIETUVOS TEISMŲ PRAKTIKOJE

CPK 810 str. 6 d. yra nurodyta, kad užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo sąlygas nustato 1958 m. Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ir Komercinio arbitražo įstatymas.⁶⁷

Niujorko konvencijos V str. yra išvardinti nepripažinimo pagrindai. Šie pagrindai įprastai skirstomi į dvi grupes. Pirmajai grupei priklauso Niujorko konvencijos V str. 1 d. a)–e) punktuose nurodyti pagrindai, kurie taikomi tik tuo atveju, jeigu to reikalauja šalis, kurios nenaudai priimtas užsienio arbitražo sprendimas. Tokia šalis turi pateikti įrodymų, kad egzistuoja bent vienas iš Konvencijos V str. 1 d. a)–e) punktuose išvardintų pagrindų. Taigi, jeigu ginčo šalis nesiremia tais pagrindais ar nepateikia jų buvimą patvirtinančių įrodymų, tokiu atveju negalima atsisakyti pripažinti ir leisti vykdyti užsienio arbitražo sprendimą Lietuvoje remiantis Niujorko konvencijos V str. 1 d. pagrindu. Antrąją grupę sudaro pagrindai, išvardyti Niujorko konvencijos V str. 2 d. a) ir b) punktuose. Jų įrodinėjimo ir nustatymo ypatumas yra tas, jog arbitražo bylą pralaimėjusi šalis neprivalo įrodinėti, kad tokių pagrindų yra, nes teismui sprendžiant užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo ir vykdymo Lietuvoje klausimą ex officio priklauso patikrinti, ar nagrinėjamu atveju nėra nė vieno iš Konvencijos V str. 2 d. a) ir b) punktuose išvardintų pagrindų. Taigi, sprenddamas užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo ir vykdymo Lietuvoje klausimą, teismas kiekvienu atveju privalo patikrinti, ar nėra Konvencijos V str. 2 d. a) ir b) punktuose nurodytų pagrindų, neatsižvelgiant į tai, ar ginčo šalis jais remiasi.

Niujorko konvencijoje nurodytų nepripažinimo pagrindų sąrašas yra baigtinis, vadinasi, jokiais kitais pagrindais atsisakyti pripažinti ir leisti vykdyti Lietuvoje užsienio arbitražo teismo sprendimo negalima.

Panagrinėsiu kiekvieną nepripažinimo pagrindą detalčiai.

3.1. Užsienio arbitražo sprendimų nepripažinimo pagrindai, kuriuos turi įrodyti atsakovas

3.1.1. Šalies neveiknumas, arbitražinio susitarimo negaliojimas

Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies a) punkte numatyta, kad arbitražo sprendimą gali būti atsisakyta pripažinti ar vykdyti, jei to prašo arbitražo šalis, kurios nenaudai

⁶⁷ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340

vykdomas sprendimas, ir kuri pateikia įrodymą, kad II straipsnyje nurodyto susitarimo pusės pagal joms taikomą įstatymą buvo kuriuo nors mastu neveiksnios arba šis susitarimas negalioja pagal įstatymą, kuriam pusės tą susitarimą subordinavo, o nesant tokio nurodymo – pagal tos šalies, kur buvo padarytas sprendimas, įstatymą.⁶⁸ Tapatus nepripažinimo pagrindas nurodytas ir UNCITRAL Pavyzdinio įstatymo 36 straipsnio 1 dalies a punkto (i) papunktyje.

Numatyti du alternatyvūs pagrindai, kuriuos sprendimo pripažinimą ginčijanti šalis turi įrodyti, t. y. šalies neveiksnumą arba arbitražinio susitarimo negaliojimą.

Kalbant apie šalies neveiksnumą, jis yra nustatomas remiantis šalių nacionaline teise. Nors V straipsnio 1 dalies a punkte kalbama apie „šalių“ neveiksnumą daugiskaita, teismai šią nuostatą aiškino taip, kad užtenka vienos šalies neveiksnumo, kad būtų nagrinėjantis teismas atsisakytų sprendimą pripažinti ir vykdyti.⁶⁹ Atskirai reiktų aptarti valstybės ir viešosios teisės juridinių asmenų veiksnumą sudarant arbitražinius susitarimus.

KAĮ 12 str. 3 d. nurodyta, kad arbitražui negali būti perduoti ginčai, jeigu viena iš šalių yra valstybės ar savivaldybės įmonė, taip pat valstybės ar savivaldybės įstaiga ar organizacija, išskyrus Lietuvos banką, jeigu dėl arbitražinio susitarimo nebuvo gautas išankstinis šios įmonės, įstaigos ar organizacijos steigėjo sutikimas.⁷⁰ Kyla klausimai, ar tokie apribojimai yra įprasti ir kitų šalių teisės aktuose, ar ši nuostata taikoma ir tarptautinio komercinio arbitražo atvejais.

Doktrinoje nurodoma, kad užsienio valstybių nacionalinės teisės normų, reglamentuojančių valstybės ir viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, analizė patvirtino, kad dauguma valstybių šiuo aspektu nenustato jokių apribojimų, kurie būtų pagrįsti vien faktu, jog ginčo šalis yra valstybė ar viešosios teisės juridinis asmuo. Valstybė ar viešosios teisės juridinis asmuo turi teisę sudaryti arbitražinius susitarimus tomis pačiomis sąlygomis kaip ir privati arbitražinio susitarimo šalis. <...> Priežastys, lemiančios nacionalinės teisės normų, ribojančių valstybės ir viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, priėmimą, nėra aiškios. Paprastai

⁶⁸ 1995 m. sausio 17 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl 1958 metų Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ratifikavimo“ Nr. I-760 // Valstybės žinios, 1995, Nr. 10-208

⁶⁹ UNCITRAL Secretariat Guide on the Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards, p. 135. [interaktyvus; žiūrėta 2020-03-15] Prieiga per internetą: <http://newyorkconvention1958.org/pdf/guide/2016_Guide_on_the_NY_Convention.pdf>

⁷⁰ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 1996, Nr. 39-961.

jos siejamos su valstybių noru, kad ginčai, kurių šalis yra valstybė ar viešosios teisės juridiniai asmenys, būtų sprendžiami nacionaliniuose teismuose.⁷¹

Šiuo atveju aktualus yra valstybės imuniteto klausimas. Doktrinoje ir Lietuvos teismų praktikoje pripažįstama, kad valstybė negali naudotis imunitetu nuo arbitražo jurisdikcijos.

Doktrinoje nurodoma, kad pirma, valstybė, sudariusi arbitražinį susitarimą, neturi imuniteto nuo arbitražo jurisdikcijos, kadangi arbitražinio susitarimo sudarymas reiškia atsisakymą nuo reikalavimo taikyti imunitetą nuo arbitražo jurisdikcijos. Antra, valstybė, sudariusi arbitražinį susitarimą, neturi imuniteto nuo arbitražo jurisdikcijos, kadangi privalo laikytis *pacta sunt servanda* principo. Trečia, valstybė, sudariusi arbitražinį susitarimą, neturi imuniteto nuo arbitražo jurisdikcijos, kadangi arbitražas yra privatus ginčų sprendimo būdas, ir arbitrai, nagrinėdami ginčą, neįgyvendina jokios valstybės valdžios funkcijų. Kitaip tariant, atsisakymas suteikti valstybei teisę remtis imunitetu nuo arbitražo jurisdikcijos neturi būti pagrįstas nei atsakymo taisykle, nei *pacta sunt servanda principu*, kadangi jis remiasi dogmatiniu imuniteto doktrinos, kuri nėra taikytina tarptautiniame komerciniame arbitraže, pagrindu.⁷²

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje pripažįstama riboto valstybės imuniteto doktrina, pagal kurią valstybė ar jos vardu veikianti institucija gali turėti imunitetą tik dėl veiksmų viešosios teisės reglamentuojamoje srityje (*acta jure imperii*), o tais atvejais, kai valstybė ar jos institucija dalyvauja privatinės teisės reglamentuojamuose santykiuose (*acta jure gestionis*), valstybė negali remtis imunitetu nuo užsienio teismų jurisdikcijos, nes šiuose santykiuose valstybė dalyvauja tokiais pačiais pagrindais kaip ir privatūs asmenys.⁷³

Kitoje byloje, suinteresuotas asmuo Lietuvos Respublika, atstovaujama Lietuvos Respublikos energetikos ministerijos, kasaciniame skunde teigė, kad Lietuvos Respublikoje negali būti pripažinti ir įvykdyti ne tik arbitražo, bet ir užsienio valstybės teismo įpareigojimai, draudžiantys šaliai pradėti ar tęsti procesą kitos valstybės teisme. Arbitražo sprendimu, kurį siekiama pripažinti ir leisti vykdyti Lietuvoje, iš esmės nustatytas draudimas nagrinėti ginčą teisme. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija nesutiko su suinteresuoto asmens argumentu, kuriuo įrodinėjama, kad arbitražo sprendimu taikytos poveikio priemonės apriboja valstybės teisingumą. Konstatavo, kad vien ta aplinkybė, kad viena iš bylos šalių yra valstybė, dalyvaujanti privatiniuose teisiniuose

⁷¹ ZEMLYTĖ, E., Valstybės ir viešosios teisės juridinių asmenų teisė sudaryti arbitražinį susitarimą pagal Lietuvos ir užsienio valstybių teisę. Teisė, 2011, T. 79, p. 183.

⁷² ZEMLYTĖ, E. Valstybė kaip arbitražinio susitarimo šalis. Daktaro disertacija. Vilniaus universitetas, 2012, p. 162-163.

⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. balandžio 6 d. nutartis civilinėje byloje S. N. v. Švedijos Karalystės ambasada, Nr. 3K-3-142/2007.

santykiuose tokiais pačiais pagrindais kaip ir privatūs asmenys, yra teisiškai nereikšminga.⁷⁴

Taigi, valstybė ir viešosios teisės juridiniai asmenys tarptautiniame arbitraže negali remtis imunitetu nuo arbitražo jurisdikcijos, privalo laikytis *pacta sunt servanda* principo ir arbitražo procese dalyvauja tokiais pačiais pagrindais kaip ir privatūs asmenys. Be to, tarptautiniame komerciniame arbitraže yra beveik vieningai pripažįstamas ir taikomas principas, pagal kurį valstybei bei viešosios teisės juridiniams asmenims draudžiama remtis nacionalinėje teisėje įtvirtintais teisės sudaryti arbitražinius susitarimus apribojimais.⁷⁵

Kalbant apie arbitražinio susitarimo negaliojimą, teismas negali vadovautis savo nacionalinės teisės normomis. Tai turi būti nustatyta remiantis teise tos valstybės, kurią pasirinko šalys. Jeigu arbitražiniame susitarime ar vėliau šalys nesutarė dėl pačiam arbitražiniam susitarimui taikomos teisės, įrodinėjimas grindžiamas ir teismas vadovaujasi įstatymais tos valstybės, kur arbitražo sprendimas buvo priimtas.⁷⁶

Arbitražinis susitarimas gali negalioti dėl neatitikimo formos reikalavimams. Niujorko konvencijos II str. nurodyta, kad kiekviena Susitariančioji valstybė pripažįsta rašytinį susitarimą, pagal kurį pusės pasižada perduoti arbitražui visus ar tam tikrus ginčus <...>. Terminas „rašytinis susitarimas“ apima arbitražinę išlygą sutartyje arba arbitražinį susitarimą, pusių pasirašytą ar esantį pasikeitimo raštuose arba telegramose.⁷⁷ Reikalavimą dėl rašytinės formos patvirtina ir Konvencijos 4 str. 1 d. b) punktas, numatantis, kad teikiant arbitražo sprendimą pripažinimui ir vykdymui, kartu su kitais dokumentais reikia pateikti ir arbitražinio susitarimo originalą arba reikiamai paliudytą jo nuorašą. UNCITRAL Pavyzdinio įstatymo 7 str. numatyti tokie patys reikalavimai arbitražinio susitarimo formai, kaip ir Konvencijoje. KAI 10 str. išsamiai reglamentuoja, kaip arbitražinis susitarimas gali būti įformintas. Taigi, arbitražinis susitarimas turi būti rašytinis, bet nebūtinai išdėstytas viename dokumente.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje pažymima, kad tarptautinio komercinio arbitražo teorijoje išskiriami du principai, kurie yra svarbūs vertinant arbitražinio susitarimo (ar arbitražinės išlygos) galiojimą. Pirma, arbitražinis susitarimas yra atskirtas, autonomiškas ir nepriklausomas nuo pagrindinės sutarties (autonomiškumo

⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2015 m. spalio 23 d. nutartis civilinėje byloje OAO „Gazprom“ v. Lietuvos Respublika, atstovaujama Lietuvos Respublikos energetikos ministerijos, Nr. 3k-7-458-701/2015.

⁷⁵ ZEMLYTĖ, E. Valstybė kaip arbitražinio susitarimo šalis. Daktaro disertacija. Vilniaus universitetas, 2012, p. 162-163.

⁷⁶ DOMINAS, G. ir MIKELĖNAS, V. Tarptautinis komercinis arbitražas. Vilnius, Justitia, 1995, p. 282.

⁷⁷ 1995 m. sausio 17 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl 1958 metų Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ratifikavimo“ Nr. I-760 // Valstybės žinios, 1995, Nr. 10-208

principas) ir antra, principas, žinomas kaip kompetencijos–kompetencijos doktrina. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuotoje praktikoje įtvirtinta kontinentinės teisės valstybėse visuotinai pripažįstama arbitražo teisė spręsti dėl savo kompetencijos, taip pat arbitražinio susitarimo galiojimo klausimus (kompetencijos–kompetencijos doktrina). Taigi, kompetencijos–kompetencijos doktrina arbitražo teismui suteikia galimybę spręsti dėl savo kompetencijos, o arbitražinės išlygos autonomiškumas reiškia, kad arbitražo teismui pagal savo kompetenciją nusprendus, kad sutartis, kurioje įtvirtinta arbitražinė išlyga, yra niekinė, arbitražinė išlyga yra išsaugoma, nes dėl pagrindinės sutarties negaliojimo ji automatiškai nėra pripažįstama negaliojančia, o arbitražo teismas nepraranda jurisdikcijos. Kaip nurodyta kasacinio teismo praktikoje, tai taip pat reiškia, kad bendrosios kompetencijos teismas paprastai negali spręsti arbitražo kompetencijos klausimo, kol arbitrai nepriims sprendimo. Arbitražo teisė spręsti dėl savo jurisdikcijos įtvirtinta UNCITRAL tarptautinio komercinio arbitražo pavyzdinio įstatymo 16 straipsnyje, Komercinio arbitražo įstatymo 19 straipsnio 1 dalyje. Tai, kad arbitražas visų pirma pats sprendžia dėl savo jurisdikcijos, pripažįstama ir teismų praktikoje.⁷⁸

Arbitražinio susitarimo negaliojimo klausimas gali kilti ir dėl to, kad šalys netinkamai/neaiškiai suformulavo arbitražinę išlygą. Šiuo atveju kasacinė praktika dėl arbitražinių susitarimų aiškinimo taisyklių taip pat yra suformuota – išaiškinta, kad tuo atveju, kai arbitražinė išlyga tenkina reikalavimus, keliamus sutarčiai, ir byla dėl arbitražinio susitarimo galiojimo bendraisiais sandorių negaliojimo pagrindais nagrinėjantis teismas gali nustatyti arbitražinio susitarimo prasmę, remdamasis bendraisiais sutarčių aiškinimo principais, toks arbitražinis susitarimas galioja ir jį įmanoma įvykdyti tol, kol arbitražiniame susitarime nustatytos sąlygos yra tenkinamos. Teismas turi aiškintis šio arbitražinio susitarimo prasmę, ir, kilus abejonių dėl arbitražinio susitarimo galiojimo, abejonės aiškinamos arbitražinio susitarimo galiojimo naudai. Kai šalys išreiškė intenciją ginčus spręsti arbitražo teisme, teismas turėtų tokią šalių valią įgyvendinti, net jei kai kurie arbitražinio susitarimo aspektai yra netikslūs.⁷⁹

Taigi, arbitražinis susitarimas gali negalėti dėl neatitikimo formos reikalavimams ir dėl neaiškiai suformuluotos arbitražinės išlygos. Pripažįstama, kad arbitražinis susitarimas turi būti rašytinis, bet nebūtinai išdėstytas viename dokumente. Arbitražinis susitarimas yra atskirtas, autonomiškas ir nepriklausomas nuo pagrindinės sutarties. Jei pagrindinė sutartis yra negaliojanti, arbitražinė išlyga yra išsaugoma ir arbitražas nepraranda jurisdikcijos. Be

⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. spalio 2 d. nutartis civilinėje byloje Flight Test Aerospace Inc. v. UAB AK „Aviabaltika“, Nr. 3K-3-431/2013.

⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. spalio 2 d. nutartis civilinėje byloje Flight Test Aerospace Inc. v. UAB AK „Aviabaltika“, Nr. 3K-3-431/2013.

to, pripažįstama arbitražo teisė spręsti arbitražinio susitarimo galiojimo klausimus (kompetencijos–kompetencijos doktrina). Kilus abejonių dėl arbitražinio susitarimo galiojimo, abejonės aiškinamos arbitražinio susitarimo galiojimo naudai.

3.1.2. Pagrindinių teisingo proceso principų pažeidimas

Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies b) punkte numatyta, kad arbitražo sprendimą gali būti atsakyta pripažinti ar vykdyti, jei to prašo arbitražo šalis, kurios nenaudai vykdomas sprendimas, ir kuri pateikia įrodymą, kad pusei, prieš kurią padarytas sprendimas, nebuvo reikiamai pranešta apie arbitro paskyrimą ar apie arbitražo nagrinėjimą arba dėl kitų priežasčių ši pusė negalėjo pateikti savo pasiaiškinimų.⁸⁰ Tapatus nepripažinimo pagrindas nurodytas ir UNCITRAL Pavyzdinio įstatymo 36 straipsnio 1 dalies a punkto (ii) papunktyje.

Tai yra vadinamasis tinkamo proceso (angl. due process, ar fair trial) pagrindas, apimantis įvairias situacijas, tiesiogiai ar netiesiogiai susijusias su šalių procesinės lygybės principu: šalims nebuvo pranešta apie arbitražo posėdį ar posėdžius, šalims nebuvo sudaryta galimybė komentuoti įrodymus ar argumentus, pateikti procesinius dokumentus, įrodymus, arbitražas vyko kalba, kurios šalis nesuprato, taikyta nesąžininga arbitrų skyrimo ar arbitražo sprendimo priėmimo tvarka, arbitro (arbitrų) ex parte komunikacija su viena iš šalių, arbitražo sprendime nenurodyti motyvai ir kt. Tai yra situacijos, kai pažeistos imperatyviosios teisės normos ar esminiai proceso principai, o ne šalių susitarimas.⁸¹

Lietuvos teismų praktikoje nurodoma, kad klausimas, ar šaliai buvo tinkamai pranešta apie arbitro paskyrimą bei bylos nagrinėjimą arbitražo tvarka, turi būti sprendžiamas pagal arbitražiniame susitarime nurodytą ar arbitražo procesui taikytiną teisę.⁸²

Doktrinoje nurodoma, kad atsižvelgiant į šalių autonomiškumą ir arbitrų diskreciją, tik pagrindinių ir esminių tinkamo proceso principų pažeidimai turėtų lemti atsisakymą pripažinti arba vykdyti sprendimą. Plačiai pripažįstama, kad sprendimai gali būti nepripažįstami tik tuomet, kai procesiniai pažeidimai gali turėti įtakos arbitražo

⁸⁰ 1995 m. sausio 17 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl 1958 metų Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ratifikavimo“ Nr. I-760 // Valstybės žinios, 1995, Nr. 10-208

⁸¹ MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS V.; ir ZEMLYTĖ, E. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo komentaras. Vilnius, 2016.

⁸² Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje tarptautinė privatinė unitarinė įmonė SOLIBEL AO „N.F.Solid“ v. R.K. įmonė, Nr. 2T-202/2009.

sprendimui.⁸³ Turi būti įvertinama pažeidimo svarba, ar tai užkerta kelią asmeniui pateikti paaiškinimus ir būti išklausytam.

Lietuvos teismų praktikoje pažymima, kad užsienio valstybės arbitražo (teismo) sprendimo pripažinimo klausimą nagrinėjantis teismas, spręsdamas apie asmens informavimą apie užsienio valstybėje inicijuotą teismo ar arbitražo procesą, kurio šalis jis yra, privalo nustatyti: 1) ar užsienio valstybės teismas (arbitražas) užtikrino realų asmens žinojimą apie užsienio valstybėje vykusį teismo (arbitražo) procesą, kurio šalis jis yra; 2) ar informavimo ir procesinių dokumentų įteikimo būdas ir laikas neužkirto šiam asmeniui kelio veiksmingai naudotis užsienio valstybės procesiniuose teisės aktuose įtvirtintomis teisėmis.⁸⁴ Net įrodžius įteikimo tvarkos pažeidimus, teismas savo nuožiūra turi spręsti, ar tenkinti prašymą dėl pripažinimo ir leidimo vykdyti arbitražo sprendimą. Nustatyti pažeidimai turėtų būti esminiai sąžiningo proceso standartų pažeidimai. Pvz., vienoje iš bylų teismas konstatavo, kad pareiškėjas nors ir pavėluotai buvo informuotas apie procesą, informaciją apie arbitro paskyrimą ir nagrinėjimą gavo iš anksto. Keleto dienų pavėlavimas pranešti apie arbitražo proceso posėdį ir teismo sudėtį, kai pareiškėjas arbitražo neinformavo apie pavėluotą dokumentų įteikimą, raštu nepranešė dėl iškilusių kliūčių jam realiai pasinaudoti procesinėmis teisėmis arbitražo eigoje, neišreiškė ketinimo tomis teisėmis naudotis iš tikrųjų, bet iš viso arbitražo procesą ignoravo, nesudaro pagrindo išvadai, kad rimtai buvo pažeistos sąžiningo proceso nuostatos ir turi būti taikomas 1958 m. Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies „b“ punktas.⁸⁵ Šiuo atveju pareiškėjas piktnaudžiavo savo procesinėmis teisėmis ir neįsitraukė į ginčo nagrinėjimą tik dėl formalių procesinių trūkumų, todėl Lietuvos apeliacinis teismas arbitražo priimtą sprendimą pripažino ir leido vykdyti Lietuvos Respublikoje.

Dar viena byla, kurią norėčiau trumpai apžvelgti, susijusi su arbitro parinkimu. Lietuvos apeliacinis teismas sprendė, jog byloje esantys įrodymai patvirtina, kad atsakovas UAB „Baltijos pervežimai“ elektroniniu paštu buvo informuotas apie arbitro paskyrimą ir buvo raginamas kartu su atsakovu AB „Kauno grūdai“ per 14 dienų paskirti kitą arbitrą, į tai, kad UAB „Baltijos pervežimai“ apie šį pranešimą informavo atsakovą AB „Kauno grūdai“, darytina išvada, jog abu atsakovai turėjo galimybę veiksmingai reaguoti į siūlymą dėl arbitro paskyrimo. Atsakovai, pasirinkdami pasyvų elgesį, prisiėmė su tuo susijusius padarinius, tame tarpe ir dėl arbitražo institucijos sudėties. Atsakovų pasirinkimą dėl

⁸³ BORN G. B. International commercial arbitration. Vol. II. Kluwer Law International, 2009, p. 2763.

⁸⁴ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. vasario 20 d. nutartis civilinėje byloje SIA „Simantic“ v. UAB „Baltic supply“ ir R. K., Nr. 2T-4-407/2018.

⁸⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2003 m. rugsėjo 8 d. nutartis civilinėje byloje „Jusimi Corporation“ v. UAB „Cygnum“, Nr. 3K-3-782/2003.

pasyvios pozicijos arbitražo bylos nagrinėjimo metu patvirtina ir kitos šioje byloje nustatytos aplinkybės, iš kurių matyti, jog jie nesiėmė jokių veiksmų savo paaiškinimams dėl ginčo esmės pateikti net ir po to, kai ieškinyms jiems buvo įteiktas paštu. Be to, atsakovų elgesys išliko pasyvus ir pasibaigus arbitražo bylos nagrinėjimui, kadangi jie nesiėmė jokių teisėtų priemonių savo pažeistoms teisėms ginti, tame tarpe arbitražo sprendimo ginčijimo Anglijos 1996 m. Arbitražo įstatymo 68 straipsnyje įtvirtintais pagrindais dėl rimto tvarkos pažeidimo.⁸⁶

Darytina išvada, kad šis nepripažinimo pagrindas taikomas, kai pažeistos imperatyviosios teisės normos ar esminiai proceso principai ir šie pažeidimai gali turėti įtakos arbitražo sprendimui, užkirsti kelią asmeniui pateikti paaiškinimus ir būti išklaustam. Teismų praktikoje pripažįstama, kad jei šalis neįsitraukia į ginčo nagrinėjimą tik dėl formalių procesinių trūkumų, yra pasyvus arbitražo bylos nagrinėjimo metu, tokiu atveju laikoma piktnaudžiavimu savo procesinėmis teisėmis ir arbitražo sprendimai net ir esant teisingo proceso principų pažeidimams gali būti pripažįstami ir leidžiami vykdyti.

3.1.3. Jurisdikcijos viršijimas

Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies c) punkte numatyta, kad arbitražo sprendimą gali būti atsisakyta pripažinti ar vykdyti, jei to prašo arbitražo šalis, kurios nenaudai vykdomas sprendimas, ir kuri pateikia įrodymą, kad nurodytasis sprendimas buvo padarytas dėl ginčo, kurio nenumato arbitražinis susitarimas arba neapima arbitražinio susitarimo ar arbitražinės išlygos sutartyje sąlygos, arba tame sprendime yra nuostatų tokiais klausimais, kurių neapima arbitražinis susitarimas ar arbitražinė išlyga sutartyje; tačiau jeigu nuostatai tais klausimais, kuriuos apima arbitražinis susitarimas ar išlyga, gali būti atskirti nuo tų, kurių neapima šis susitarimas ar išlyga, tai ta arbitražo sprendimo dalis, kurioje yra nuostatai arbitražinio susitarimo ar arbitražinės išlygos sutartyje apimamais klausimais, gali būti pripažįstama ir vykdoma.⁸⁷ Tapatus galimo nepripažinimo pagrindas nurodytas ir UNCITRAL Pavyzdinio įstatymo 36 straipsnio 1 dalies a punkto (iii) papunktyje.

Šis arbitražo sprendimo nepripažinimo pagrindas susijęs su procesiniais trūkumais bei numato tris alternatyvas, kurias privalo įrodyti atsakovas: 1) arbitražo sprendimu

⁸⁶ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Angora Maritime Limited v. AB „Kauno grūdai“ ir UAB „Baltijos pervežimai“, Nr. 2T-79/2012.

⁸⁷ 1995 m. sausio 17 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl 1958 metų Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ratifikavimo“ Nr. I-760 // Valstybės žinios, 1995, Nr. 10-208

išsprendžiamas ginčas, kurio šalys neketino perduoti ir neperdavė arbitražui; arba 2) arbitražo sprendimu išsprendžiamas ginčas, kuris negalėjo būti perduotas arbitražui remiantis šalių sudaryto arbitražinio susitarimo sąlygomis; arba 3) arbitražo sprendime išsprendžiami klausimai ar yra nutarimų, kuriais peržengiamos arbitražui pateikto ginčo dalyko ribos.⁸⁸ Visais šiais atvejais arbitražo teismas peržengia savo kompetencijos ribas, o tai gali būti pagrindas nepripažinti arbitražo sprendimą.

Tarptautinio arbitražo praktika pripažįsta, kad, esant neaiškiam arbitražiniam susitarimui, pirmiausia pats arbitražo teismas sprendžia, ar ginčas priklauso jo jurisdikcijai (kompetencijos–kompetencijos principas). Arbitražo teismo teisė spręsti dėl savo jurisdikcijos įtvirtinta tiek UNCITRAL Pavyzdinio įstatymo 16 str., tiek ir KAI 19 str. Iškyla klausimas, kokią teisę taikyti sąlygų aiškinimui. Jei šalys yra susitarę dėl arbitražiniam susitarimui taikomos teisės, tai remiantis šalių autonomijos principu, ši teisė ir taikoma. Jei šalys nėra pasirinkę taikytinos teisės, nėra aišku, pagal kokią teisę aiškinti arbitražinį susitarimą, nes Niujorko konvencijos V str. 1 d. c) punkte nėra nurodyta, kokia teisė turėtų būti taikoma. Doktrinoje nurodoma, kad tokiu atveju taikoma Niujorko konvencijos V str. 1 d. a) punkto analogija, t. y. tos valstybės, kurioje buvo priimtas arbitražo sprendimas, teisė.⁸⁹

Aktualu tai, kad Niujorko konvencijos taikymo praktikoje pripažįstama, kad teisė įrodinėti arbitražinio teismo jurisdikcijos nebuvimą, vadovaujantis Konvencijos V straipsnio 1 dalies c punktu, gali būti prarasta, jeigu šia teise atsakovas nepasinaudojo laiku.⁹⁰

Skirtumas nuo Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies a) punkto yra tas, kad šiuo atveju šalys suteikia arbitražui teisę nagrinėti tam tikrus jų ginčus, tačiau ne visus. Įprastai, arbitražo susitarimuose pateikiami plataus pobūdžio pareiškimai, nurodantys, kad pvz., šalims neišsprendus ginčo derybų būdu, ginčus šalys perduos spręsti arbitražui. Kai arbitražiniame susitarime nėra aiškiai apibrėžtų apribojimų, tokios sąlygos suteikia didelę diskreciją arbitrams.

Apžvelgsiu vieną Lietuvos Aukščiausiojo teismo bylą. Nagrinėjamoje byloje atsakovas yra pareiškęs prieštaravimą dėl bylos nagrinėjimo teisme ir reikalavimą laikytis arbitražinio susitarimo, byloje taip pat nėra ginčo dėl arbitražinio susitarimo galiojimo. Tarp byloje dalyvaujančių šalių kilęs ginčas dėl to, ar ieškovo reikalavimas kildinamas iš savarankiškų

⁸⁸ DOMINAS G.; MIKELĖNAS V. Tarptautinis komercinis arbitražas. Vilnius, 1995 p. 283.

⁸⁹ MARTINEZ R. Recognition and Enforcement of International Arbitral Awards Under the United Nations Convention of 1958: The “Refusal” provisions. [interaktyvus; žiūrėta 2020-03-15] Prieiga per internetą: <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/intlyr24&id=505&collection=journals>.

⁹⁰ REDFERN A., HUNTER M. Law and Practice of International Commercial Arbitration. London, 2004. p. 534.

sutarčių ar iš sutarčių, kurioms taikomas arbitražinis susitarimas. Atsakovui pareiškus prieštaravimą dėl bylos nagrinėjimo teisme ir reikalavimą laikytis arbitražinio susitarimo, o ieškovui teigiant, kad jo reikalavimas grindžiamas sutartiniais santykiais, kuriems toks susitarimas netaikomas, teismo nagrinėjimo dalykas, visų pirma, yra arbitražinio susitarimo taikymo apimtis. Nustačius, kad šalys nebuvo sudariusios arbitražinio susitarimo dėl sutartinių santykių, iš kurių kildinamas ieškinyje pareiškiamas reikalavimas, ginčas turi būti nagrinėjamas teisme, tačiau, jeigu nustatoma, kad tokiam ginčui turi būti taikomas arbitražinis susitarimas, ieškinyje privalo būti paliktas nenagrinėtas.⁹¹

Taigi, jei arbitražo teismas peržengia arbitražo susitarimo suteiktus įgaliojimus, arbitražo sprendimas nėra pripažįstamas ir vykdomas.

3.1.4. Procesiniai pažeidimai

Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies d) punkte numatyta, kad arbitražo sprendimą gali būti atsisakyta pripažinti ar vykdyti, jei to prašo arbitražo šalis, kurios nenaudai vykdomas sprendimas, ir kuri pateikia įrodymą, kad arbitražo institucijos sudėtis ar arbitražo procesas neatitiko pusių susitarimo arba, nesant tokio susitarimo, neatitiko tos šalies, kurioje vyko arbitražas, įstatymų.⁹² Tapatus galimo nepripažinimo pagrindas nurodytas ir UNCITRAL Pavyzdinio įstatymo 36 straipsnio 1 dalies a) punkto (iv) papunktyje.

Arbitrų nešališkumas ir nepriklausomumas ir teisė į tinkamą procesą, yra pamatiniai, visa apimantys ir fundamentalūs tarptautinio komercinio arbitražo standartai.⁹³

Atkreiptinas dėmesys, kad šiam pagrindui, kaip ir Niujorko konvencijos V str. 1 d. c) punkte numatytam pagrindui, taikoma prieštaravimo atsisakymo taisyklė, t.y. šalis, žinodama, kad nesilaikoma šalių susitarimo ar teisės aktų reikalavimų, ir taip pažeidžiama jos teisė, toliau dalyvauja arbitražiniame nagrinėjime ir nepareiškia nesutikimo dėl tokio pažeidimo, laikoma, kad ji atsisako teisės į prieštaravimą. Tokiu atveju ji negali šiuo pagrindu remtis arbitražo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti stadijoje, išskyrus

⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. gegužės 2 d. nutartis civilinėje byloje ALSTOM Power Sweden Aktienbolag (AB) v. UAB „Tarptautinė statybos korporacija“, Nr. 3K-3-199/2012.

⁹² 1995 m. sausio 17 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl 1958 metų Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ratifikavimo“ Nr. I-760 // Valstybės žinios, 1995, Nr. 10-208.

⁹³ LEW J. D.M., MISTELIS L. A., KROLL S. M. Comparative International Commercial Arbitration. Kluwer Law International, 2003, p. 95.

atvejus, kai šalis sužino iki tol jai nežinomus faktus, dėl galimo arbitro nešališkumo ir (ar) nepriklausomumo trūkumo, po to, kai priimamas arbitražo sprendimas.⁹⁴

Lietuvos teismų praktikoje pažymima, kad arbitro nešališkumo problematika, visų pirma, yra susijusi su klausimu, ar jis gali išnagrinėti ginčą objektyviai. Nešališkumas yra subjektyvaus pobūdžio teisinė kategorija, suponuojanti tam tikrą arbitro vidinę būseną, sąlygojančią išankstinio nusistatymo dėl ginčo teisinio santykio ar šalių nebuvimą. Todėl nešališkumas (jo stoka), kaip subjektyviojo pobūdžio kriterijus, dažniausiai, gali būti nustatomas tik iš faktų, susijusių su arbitro elgesiu proceso metu. Nepriklausomumas, tuo tarpu, yra objektyviojo pobūdžio teisinė kategorija, kurią galima identifikuoti. Nepriklausomumas yra susijęs su asmeninių, socialinių, finansinių, verslo, pavaldumo ir kt. ryšių tarp arbitro ir šalies bei (arba) jos atstovo ar kito glaudžiai susijusio asmens nebuvimu <...> Jei vienokio ar kitokio pobūdžio ryšiai tarp arbitro ir šalies ar jos atstovo egzistuoja ar egzistavo praityje, toks ryšys turi būti atskleidžiamas ir kiekvienu konkrečiu atveju įvertinamas (pvz., arbitrams vykdant pateikiant interesų deklaraciją, šalims pateikiant poziciją dėl arbitrų kandidatūrų). Kuo intensyvesnis aptariamo pobūdžio ryšys, tuo mažesnis arbitro (arbitražo tribunolo) nepriklausomumo laipsnis.⁹⁵

Vienoje iš bylų, suinteresuoti asmenys savo argumentus dėl arbitražo teismo priklausomumo ir šališkumo grindė tokiomis aplinkybėmis: - pareiškėja ir arbitražo teismas ginčo laikotarpiu nuomojosi administracinės paskirties patalpas tame pačiame pastate, o patalpas pareiškėjai nuomojo Prekybos rūmai; - arbitražo teismo pirmininkas ginčo laikotarpiu, komentuoamas Serbijos Respublikos laimėjimo koeficientą arbitražiniuose ginčiuose, nurodė „Kol kas mums gerai sekasi“; - arbitražo teismo pirmininko pavaduotoja, tuo pačiu metu buvo ir Privatizavimo agentūros teisės patarėja; - arbitražo teismo pirmininkas priklausė tai pačiai politinei jėgai, turėjusiai daugumą 2008-2012 metais Serbijos Vyriausybėje; - arbitrė V. B. ginčo nagrinėjimo metu nuo 2010 metų taip pat ėjo ir Serbijos Konkurencijos Tarybos narės pareigas; - arbitrai D. H. ir V. P. buvo skiriami pareiškėjos ir kituose arbitražiniuose ginčiuose; - arbitrai D. H. ir V. B. pateko į šią Rinkikų kolegiją, balsavusią už profesoriaus vardo V. P. suteikimą ir kt. Tačiau teisėjų kolegijos vertinimu, nė viena iš anksčiau nurodytų aplinkybių (ar jų visuma) nesudaro pagrindo abejoti arbitražo teismo nepriklausomumu ir / ar šališkumu. Pirma, atkreiptinas dėmesys, kad neįrodyta, jog arbitražo teismas buvo palankus vien pareiškėjai. Priešingai, matyti, kad arbitražinio proceso metu visoms šalims buvo užtikrintos lygios procesinės galimybės

⁹⁴ BORN G. B. International commercial arbitration. Vol. II. Kluwer Law International, 2009, p. 2616.

⁹⁵ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. rugsėjo 29 d. nutartis civilinėje byloje „Sativa Group“ OÜ v UAB „Galinta ir partneriai“, Nr. 2T-84/2014.

įgyvendinti visas procesines teises, išaiškinta teisė pateikti savo pozicijas ir jas pagrindžiančius įrodymus, nušalinimus ir kt. Tik skirtingai nuo kitų ginčo šalių (Univerzal), bylos duomenys patvirtina, kad suinteresuoti asmenys UAB „SANITEX“ bei UAB „ARVI“ ir ko arbitražo procese nusprendė dalyvauti pasyviai, nors arbitražinė išlyga buvo nustatyta Privatizavimo sutartyje. <...> UAB „SANITEX“ atsiliepime nurodo, kad arbitražo teismo sudėtis buvo neteisėta – Univerzal atsakovų arbitru paskyrė D. B., tačiau arbitražas ignoravo Univerzal pateiktą arbitro nominaciją ir vienašaliu sprendimu bendru atsakovų arbitru paskyrė V. B. Teisėjų kolegija šį argumentą vertina kritiškai. Kaip matyti iš byloje esančių UPA taisyklių konsorciumas turėjo bendru susitarimu skirti bendrą arbitrą. To nebuvo padaryta ir tai patvirtina suinteresuotų asmenų atsiliepimas bei Univerzal prašymas, kuriame nurodo, kad nesant visų atsakovų sutikimo dėl bendro arbitro būtų skirtas jo pasiūlytas arbitras. Atsižvelgiant į tai, arbitražo teismas tokiu atveju turėjo teisę skirti arbitrą vienašališkai <...>.⁹⁶

Kaip matyti iš byloje pateiktų duomenų, aplinkybės dėl arbitrų galimo šališkumo egzistavo tiek iki arbitražo proceso, tiek ir po jo. Suinteresuoti asmenys turėjo galimybę skirti savo arbitrą, ginčyti konkrečių arbitrų skyrimą, tačiau šia galimybe savo noru nesinaudojo.

Taigi, nors arbitrų nešališkumas ir nepriklausomumas yra vieni svarbiausių tarptautinio komercinio arbitražo standartų, tačiau galimą šališkumą ar priklausomumą įrodyti yra ne taip parasta. Be to, šis pagrindas turėtų būti ginčijamas nieko nelaukiant, kai tik sužinomi su tuo susiję faktai.

3.1.5. Neįsiteisėjęs sprendimas

Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies e) punkte numatyta, kad arbitražo sprendimą gali būti atsisakyta pripažinti ar vykdyti, jei to prašo arbitražo šalis, kurios nenaudai vykdomas sprendimas, ir kuri pateikia įrodymą, kad sprendimas pusėms dar nebuvo galutinis arba jo vykdymą panaikino ar sustabdė tos šalies, kurioje jis buvo padarytas, arba tos šalies, kurios įstatymai taikomi, kompetentinga valdžios institucija.⁹⁷ Tapatus galimo

⁹⁶ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. sausio 7 d. nutartis civilinėje byloje Serbijos Respublikos Privatizavimo ginčų sprendimo agentūra v UAB „ARVI“ ir ko, UAB „SANITEX“, bankrutavusi Serbijos Respublikoje registruota AB „Univerzal Holding“ a.d. Beograd, Nr. e2T-4-370/2019.

⁹⁷ 1995 m. sausio 17 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl 1958 metų Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ratifikavimo“ Nr. I-760 // Valstybės žinios, 1995, Nr. 10-208.

nepripažinimo pagrindas nurodytas ir UNCITRAL Pavyzdinio įstatymo 36 straipsnio 1 dalies a punkto (v) papunktyje.

Kada arbitražo sprendimas yra laikomas galutiniu, buvo nagrinėta šio darbo pirmajame skyriuje.

Konvencijos VI str. įtvirtinta nuostata, kad jeigu V straipsnio 1 punkto e papunktyje nurodytai kompetentingai valdžios institucijai pateiktas prašymas panaikinti ar sustabdyti arbitražo sprendimo vykdymą, tai ta valdžios institucija, į kurią kreiptasi prašant pripažinti ir vykdyti šį sprendimą, gali, jeigu pripažins esant tikslinga, atidėti klausimo dėl šio sprendimo vykdymo išsprendimą <...>.⁹⁸ Taigi, teismas, į kurį kreiptasi dėl arbitražo sprendimo pripažinimo ir vykdymo, gali atidėti šio klausimo išsprendimą tol, kol nacionalinis teismas tos valstybės, kurioje arbitražo sprendimas buvo priimtas, nuspręs dėl arbitražo sprendimo panaikinimo ar sustabdymo.

Vienoje iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bylų teisėjų kolegija, vadovaudamasi CPK 361 straipsnio 4 dalies 2 punktu, išaiškina: tais atvejais, kai Niujorko konvencijos VI straipsnio pagrindu prašoma sustabdyti bylą dėl sprendimo dėl užsienio arbitražo teismo sprendimo pripažinimo ir leidimo jį vykdyti, bylą nagrinėjantis teismas konkrečios bylos aplinkybių kontekste, be kita ko, turi įvertinti, ar stabdymas labiau atitinka šalių interesus nei bylos išnagrinėjimas, atsižvelgdamas į tai, ar prašymas panaikinti arbitražo sprendimą kilmės valstybėje pateiktas gera valia, ar yra pagrindas manyti, kad toks prašymas bus patenkintas, ar dėl bylos sustabdymo nepagrįstai nepailgės užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo ir leidimo jį vykdyti procesas.⁹⁹

Taigi, jei arbitražo vietos nacionaliniame teisme yra sprendžiamas arbitražo sprendimo panaikinimo ar sustabdymo klausimas, tuo metu teismas, į kurį buvo kreiptasi dėl sprendimo pripažinimo ir vykdymo turi teisę, bet ne pareigą, tokio sprendimo pripažinimą atidėti.

⁹⁸ 1995 m. sausio 17 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl 1958 metų Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ratifikavimo“ Nr. I-760 // Valstybės žinios, 1995, Nr. 10-208.

⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje Serbijos Respublikos įmonė JP „SRBIJAGAS“, Serbijos Respublikos įmonė „Hip Azotara Doo“ prieš Kipro Respublikos bendrovę „Heimdal Enterprises Ltd“ ir Lietuvos Respublikos UAB „ARVI“ ir ko, Nr. 3K-3-381-915/2016.

3.2. Užsienio arbitražo sprendimų nepripažinimo pagrindai, kuriuos teismas privalo patikrinti *ex officio*

3.2.1. Arbitruotinumumas

Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies a) punkte numatyta, kad arbitražo sprendimą pripažinti ir vykdyti gali būti atsisakoma, jei tos šalies, kurios prašoma pripažinti ir vykdyti, kompetentinga valdžios institucija pripažįsta, kad ginčo objektas pagal šios šalies įstatymus negali būti arbitražo nagrinėjimo dalykas.¹⁰⁰ Tapatus nepripažinimo pagrindas nurodytas ir UNCITRAL Pavyzdinio įstatymo 36 straipsnio 1 dalies b punkto (i) papunktyje.

Arbitruotinumumo klausimas reglamentuojamas UNCITRAL Pavyzdinio įstatymo 1 str. 5 d. nurodant, kad šis įstatymas nedaro įtakos kitiems valstybių įstatymams, susijusiems su tam tikrų ginčų nearbitruotinumumu ar perdavimu arbitražui tik pagal kitas taisykles, negu įtvirtintos šiame įstatyme.¹⁰¹ UNCITRAL Pavyzdinio įstatymo 1 (5) numato galimybę nacionalinėse teisės sistemose numatyti atskirų ginčų rūšių arbitruotinumumo apribojimus. Taigi UNCITRAL Pavyzdinio įstatymo 1 (5) straipsnis leidžia valstybėms priimti įstatymus, numatančius ginčų arbitruotinumumo apribojimus. Pažymėtina, jog turimi omenyje ne tik specialūs įstatymai, bet ir bendras kvalifikacijos kriterijus, ribojantis ginčų arbitruotinumą, susijęs ir su nacionaliniu, ir su tarptautiniu arbitražu. Dažniausiai valstybės, besiremiančios UNICTRAL Pavyzdinio įstatymo modeliu, įtvirtina liberalesnius arbitruotinumumo apribojimus, ypač tarptautiniame komerciniame arbitraže.¹⁰²

KAĮ 12 str. yra nurodyta, kurie ginčai negali būti perduoti arbitražui. Šio straipsnio pirmoje dalyje numatyta, kad visi ginčai gali būti sprendžiami arbitraže, išskyrus šiame straipsnyje nustatytas išimtis. Vadinas, arbitražu gali būti sprendžiami bet kokie komerciniai ginčai, kurie neįvardinti KAĮ 12 str. 2 – 3 dalyse.

KAĮ 12 str. 2 d. nurodyta, kad arbitražas negali spręsti ginčų, nagrinėtinų administracinių bylų teiseną, ir nagrinėti bylų, kurių nagrinėjimas priskirtas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo kompetencijai. Arbitražui negali būti perduoti ginčai, kylantys iš šeimos teisinių santykių, ir ginčai dėl patentų, prekių ženklų ir dizaino registracijos. Arbitražui negali būti perduoti ginčai, kylantys iš darbo ir vartojimo sutarčių,

¹⁰⁰ 1995 m. sausio 17 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl 1958 metų Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ratifikavimo“ Nr. I-760 // Valstybės žinios, 1995, Nr. 10-208.

¹⁰¹ UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration (1985), with amendments as adopted in 2006 [interaktyvus; žiūrėta 2020-03-15]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/07-86998_Ebook.pdf>

¹⁰² KOZUBOVSKA B. Ginčų arbitruotinumumo problematika ir tendencijos. Daktaro disertacija. Vilniaus universitetas, 2014, p. 43.

išskyrus atvejus, kai arbitražinis susitarimas buvo sudarytas po to, kai kilo ginčas.¹⁰³ Tai yra objektyvus nearbitruotinumumas, kai nurodomos nearbitruotinių ginčų kategorijos. Teismų praktikoje nurodoma, kad objektinio arbitruotinumumo esmė ta, kad tam tikrų kategorijų ginčai negali būti nagrinėjami arbitraže dėl paties nagrinėtinų klausimų pobūdžio. <...> Šiuo atveju laikoma, kad tokio pobūdžio klausimai yra tiek svarbūs, jog yra rezervuojami valstybės teismų jurisdikcijai (pavyzdžiui, viešosios teisės reguliavimo sričiai priskirtini klausimai), arba dėl bylos esmės atitinkamų ginčų nagrinėjimas arbitraže nebūtų efektyvus, pavyzdžiui, tais atvejais, kai ginčas susijęs su trečiųjų asmenų, nesudariusių arbitražinio susitarimo, teisėmis ir pareigomis.¹⁰⁴

Kaip matyti, dabartinėje KAĮ redakcijoje, 12 str. 2 d., yra numatyta mažiau ginčų kategorijų, kurios laikomos nearbitruotinomis, lyginant su iki 2012 m. birželio 30 d. galiojusia KAĮ redakcija. Dabartinė KAĮ redakcija buvo suderinta su UNCITRAL 2006 metais atliktais Pavyzdinio įstatymo pakeitimais, pašalinti teisinio reglamentavimo komercinio arbitražo srityje trūkumai. KAĮ buvo išplėsta komercinio ginčo sąvoka, šalims nustatyta galimybė arbitraže spręsti ne tik fakto, bet ir teisės klausimus. Įstatymo leidėjas, atlikdamas šiuos KAĮ pakeitimus, siekė suderinti KAĮ nuostatas su tarptautinėmis arbitražo teisės ir praktikos plėtojimo tendencijomis, numatyti šalims didesnes galimybes arbitraže spręsti ir tokius klausimus, kurie nebuvo arbitruotini.¹⁰⁵

Pvz., iki 2012 m. birželio 30 d. galiojusioje KAĮ redakcijoje buvo nurodyta, kad ginčai, susiję su konkurencija, yra nearbitruotini. Teisės moksle buvo teigiama, kad konkurencijos teisė (viešosios teisės dalis) yra apimama viešosios tvarkos koncepcijos ir apibūdinama kaip imperatyvios nuostatos, todėl ginčai, susiję su konkurencijos teise, buvo laikomi netinkamais arbitražui dėl imperatyvaus šios teisės srities pobūdžio. Nuo 2012 m. birželio 30 d. įsigaliojusi KAĮ 3 str. 11 d. administracinių bylų teisenos prasme įtvirtino arbitražui palankesnę požiūrį – arbitražas gali spręsti ginčus dėl žalos, padarytos pažeidus konkurencijos teisės normas, atlyginimo. Ginčų, kylančių iš konkurencijos teisės, nepriskirtinumas arbitražui siaurintinas iki aspektų, kuriems būtinas išimtinis reguliuojančiųjų institucijų įsikišimas (pvz., koncentracijų, baudų skyrimo už imperatyvių normų pažeidimus atvejais), nes tik šiais atvejais dėl konkurencijos teisės ginčų pobūdžio negalima pasirinkti konsensualinio proceso tarp šalių. Dėl kitų aspektų Lietuvoje, kaip arbitražui palankioje valstybėje, turi būti vienareikšmiškai pripažįstama, kad civilinės teisės

¹⁰³ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 1996, Nr. 39-961.

¹⁰⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Pasvalio vandenys“ v. Danijos įmonės „Per Aarsleff A/S“ filialas, Nr. 3K-3-450-469/2015.

¹⁰⁵ 2010 m. balandžio 28 d. Įstatymų projektų, reg. Nr. XIP-1985, XIP-1986, aiškinamasis raštas.

padariniai, kylantys iš konkurencinės teisės pažeidimų tarp individualių subjektų, yra arbitruotini.¹⁰⁶

Kalbant apie arbitruotinumą, pažymėtini trys svarbūs momentai:

- jeigu šalys susitaria dėl tarpusavio ginčo perdavimo nagrinėti arbitražui, galioja ginčo arbitruotinumo prezumpcija. Kol ši prezumpcija nėra paneigiama, laikoma, kad ginčas yra arbitruotinas;
- užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo procese vertinant ginčo objekto arbitruotinumą yra aktualus arbitražo pradžios momentas, teismas turi vertinti, ar ginčas buvo arbitruotinas tuo momentu, kada šalis kreipėsi į arbitražą;¹⁰⁷
- KAĮ yra specialusis įstatymas, turintis pirmenybę prieš kitus įstatymus. Taisyklės „arbitruotina viskas, kas nėra tiesiogiai draudžiama įstatymo“ išimtis gali nustatyti tik pats KAĮ, tad įstatymų leidėjas, norėdamas susiaurinti arbitruotinų ginčų sąrašą, turėtų pakeisti KAĮ 12 straipsnį.¹⁰⁸

Atkreiptinas dėmesys, kad paskutiniosios taisyklės teismai, sprenddami dėl ginčo arbitruotinumo, ne visada laikosi. Pasitaiko atvejų, kai teismas KAĮ nurodytą nearbitruotinų ginčų sąrašą neleistinai išplečia.

Pvz., kasacinis teismas, aiškindamas iki 2012 m. birželio 30 d. galiojusio KAĮ 11 str. 1 dalies, nustatančios nearbitruotinų ginčų sąrašą, nuostatas, nurodė, kad nearbitruotinų ginčų išvardijimas KAĮ *per se* nereiškia, kad ginčai, kurie negali būti arbitražo ginčo dalykas, turi būti įtvirtinti viename teisės akte.¹⁰⁹ Pagal kasacinio teismo praktiką, nearbitruotinais pripažinti taip pat ginčai dėl viešojo pirkimo sutarties kainos keitimo¹¹⁰ ir ginčai dėl juridinio asmens veiklos tyrimo pradėjimo¹¹¹, nors tokie ginčai tiesiogiai nebuvo priskirti prie nearbitruotinų KAĮ galiojusioje redakcijoje.

Situacija dėl ginčų, teismų priskiriamų prie nearbitruotinų, po truputį keičiasi į gerąją pusę. Plačiau panagrinėsiu keletą naujausių bylų, susijusių su arbitruotinumu.

¹⁰⁶ Dr. KOZUBOVSKA, B, GRIGUOLAITĖ, R. Su konkurencijos teise susijusių ginčų sprendinimas arbitražu. Jurisprudencija, 2015, Nr. 22.

¹⁰⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2015 m. spalio 23 d. nutartis civilinėje byloje OAO „Gazprom“ v. Lietuvos Respublika, atstovaujama Lietuvos Respublikos energetikos ministerijos, Nr. 3k-7-458-701/2015.

¹⁰⁸ MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS V.; ir ZEMLYTĖ, E. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo komentaras. Vilnius, 2016, p. 54.

¹⁰⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje N. K. ir kt. v. bendra Lietuvos ir Vokietijos UAB „Luksora“, Nr. 3K-3-353/2012.

¹¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje WTE Wassertechnik GmbH, AB „Požeminiai darbai“ v. Aplinkos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūra, UAB „Kauno vandenys“, Nr. 3K-7-304/2011.

¹¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje N. K. ir kt. v. bendra Lietuvos ir Vokietijos UAB „Luksora“, Nr. 3K-3-353/2012.

Pirmiausia aktualu išsiaiškinti, ar ginčai, kilę iš viešųjų pirkimų santykių, pastarojo meto teismų praktikoje yra laikomi nearbitruotiniais.

Kaip jau buvo minėta, kasacinio teismo praktikoje laikomasi pozicijos, kad nearbitruotini yra ginčai, susiję su viešųjų pirkimų sutartiniais teisiniais santykiais, kurie patenka į Viešųjų pirkimų įstatymo reguliavimo sritį, pvz., ginčai dėl viešojo pirkimo sutarties kainos (ar kitų esminių sąlygų) keitimo.¹¹² Tuo tarpu ginčai dėl viešojo pirkimo sutarties vykdymo santykių, kuriems Viešųjų pirkimų įstatymo nuostatos netaikytinos, *inter alia*, dėl atsakomybės už sutartinių prievolių nevykdymą, nekvalifikuotini kaip sutarties keitimas, todėl arbitruotini.¹¹³ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas UAB „Pasvalio vandenys“ v Danijos įmonės „Per Aarsleff A/S“ filialas yra konstatavęs, kad šioje byloje nagrinėjamas ginčas dėl rangovo atsakomybės už netinkamą sutarties, sudarytos viešųjų pirkimų pagrindu, vykdymą, bet ne klausimai, susiję su viešojo pirkimo procedūrų vykdymu ar viešojo pirkimo sutarties esminių sąlygų keitimu. Kadangi ginčo santykiai nepatenka į Viešųjų pirkimų įstatymo taikymo sritį, tai ginčas objektyviu aspektu yra arbitruotinas.¹¹⁴ Doktrinoje taip pat nurodoma, kad bet kokie ginčai, kurie nėra susiję su viešojo pirkimo procedūromis, bet susiję su pačia viešojo pirkimo sutartimi, jos nuostatų aiškinimu, taikymu, taip pat ginčai, kylantys iš jos ir dėl minėtų teisinių aspektų, gali būti nagrinėjami arbitražu ir komercinio arbitražo teismas turėtų kompetenciją išnagrinėti tokį ginčą iš esmės, jeigu susitardamos dėl tokio ginčo nagrinėjimo formos šalys laikytųsi KAI ir (arba) 1958 m. Niujorko konvencijos reikalavimų. Ši bendra taisyklė pripažįstama užsienio valstybių nacionalinėje teisėje.¹¹⁵

Kitoje byloje nagrinėjamas prekių ženklų ir dizaino arbitruotinumumas. VšĮ futbolo klubas „Žalgiris“ prašė uždrausti atsakovei VšĮ Futbolo klubui „Kauno Žalgiris“ savo sportinėje ir ūkinėje komercinėje veikloje, susijusioje su futbolu, bet kokiu būdu ir forma naudoti žymenį ŽALGIRIS, įskaitant šio žymens naudojimą futbolo komandos ir (ar) juridinio asmens pavadinime, reklamoje, komercinėje dokumentacijoje, interneto tinklalapiuose, domenų pavadinimuose, bet tuo neapsiribojant, taip pat bet kokį kitą naudojimą.

¹¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje WTE Wassertechnik GmbH, AB „Požeminiai darbai“ v. Aplinkos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūra, UAB „Kauno vandenys“, Nr. 3K-7-304/2011.

¹¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje Švenčionių miesto savivaldybės administracija v. RUAB „Kašgarija“ ir kt., Nr. 3K-3-510/2014.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje WTE Wassertechnik GmbH, AB „Požeminiai darbai“ v. Aplinkos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūra, UAB „Kauno vandenys“, Nr. 3K-7-304/2011.

¹¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Pasvalio vandenys“ v Danijos įmonės „Per Aarsleff A/S“ filialas, Nr. 3K-3-450-469/2015.

¹¹⁵ SOLOVEIČIKAS, D. Viešųjų pirkimų ginčų arbitruotinumumo problematika. Teisė, 2010, Nr. 75.

Vilniaus apygardos teismas nurodė, kad šalių ginčas pagal LR teisės aktus tiesiogiai nėra priskiriamas nearbitruotiniams ginčams, tačiau pagal specialiajame teisės akte – LR prekių ženklų įstatyme – įtvirtintas nuostatas, reglamentuojančias ginčų sprendimą bei teisių gynbos ypatumus, jis priskiriamas išimtinai Vilniaus apygardos teismo kompetencijai, kuriai priskiriami ne tik ginčai dėl patentų, prekių ženklų ir dizaino registracijos, bet ir dėl prekių ženklo savininko teisių gynimo. Teismo vertinimu, atsakovė pernelyg siaurai aiškino KAI nustatytą draudimą perduoti arbitražiniam nagrinėjimui tik ginčus dėl patentų, prekių ženklų ir dizaino registracijos. Lietuvos apeliacinis teismas nutartį paliko nepakeistą.

Kasacinio teismo teisėjų kolegija sustatė viską į vietas konstatuodama, kad šioje byloje pareikštas reikalavimas nėra susijęs su prekių ženklų registracija, o Prekių ženklų įstatymo 49 straipsnio 2 dalis nėra skirta atitinkamų kategorijų ginčų arbitruotinumui ar nearbitruotinumui nustatyti – šis klausimas reglamentuotas KAI. Teisėjų kolegija atkreipia dėmesį į tai, kad Prekių ženklų įstatymo 49 straipsnyje įtvirtinta išimtinė Vilniaus apygardos teismo kompetencija nagrinėti ginčus, susijusius su prekių ženklais (*inter alia* (be kita ko), dėl ženklo savininko teisių gynimo), nereiškia įsikišimo į KAI reglamentuojamus teisinius santykius, tarp jų 12 straipsnyje apibrėžiamų ginčų, kurie negali būti perduoti arbitražui, sampratą.¹¹⁶

Dar viena byla, kurią norėčiau plačiau panagrinėti, yra 2018 m. rugsėjo 21 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis Nr. e3K-3-330-969/2018, kurioje buvo sprendžiamas klausimas, ar advokatų profesinių bendrijų ir klientų ginčai dėl užmokesčio už teisinę paslaugą yra arbitruotini.

Lietuvos apeliacinis teismas sprendė, kad specialiajame advokatų veiklos sąlygas bei tvarką reglamentuojančiame įstatyme *expressis verbis* esant įtvirtintam kliento ir advokato ginčų dėl teisių paslaugų sprendimo būdai (institucijoms) – teismui ir Lietuvos advokatūrai, kliento ir advokato ginčas, kylantis iš teisių paslaugų sutarties, negalėjo būti perduotas arbitražo teismui.¹¹⁷

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad nei KAI, nei Advokatūros įstatyme nenustatyta, kad advokatų, advokatų profesinių bendrijų ir klientų ginčai dėl užmokesčio už teisinę paslaugą yra nearbitruotini. Išimtis iš šios taisyklės yra advokatų, advokatų profesinių bendrijų ir klientų ginčai dėl užmokesčio už teisinę paslaugą, kurios buvo

¹¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. liepos 14 d. nutartis civilinėje byloje VšĮ Futbolo klubas „Kauno Žalgiris“ v. VšĮ Futbolo klubas „Žalgiris“, Nr. e3K-3-317-686/2017.

¹¹⁷ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje AB „Litagros prekyba“ v advokatų profesinė bendrija „Baltic Legal Solutions Lietuva“, Nr. e2A-101-370/2018.

suteiktos teisinių paslaugų sutarčių, kvalifikuojamų kaip vartojimo sutartys, pagrindu – tokių sutarčių pagrindu kilę ginčai dėl užmokesčio už teises paslaugas gali būti perduoti arbitražui, tik jei arbitražinis susitarimas buvo sudarytas po to, kai kilo ginčas. Nagrinėjamoje byloje ginčas kilo iš teisinių paslaugų sutarties, kurios abi šalys – juridiniai asmenys, teisinės paslaugos buvo perkamos su ieškovo verslu susijusiais tikslais. Todėl ši sutartis teisiškai negali būti kvalifikuojama kaip vartojimo sutartis. Atitinkamai, bylai nėra aktuali KAI 12 straipsnio 2 dalies nuostata. Lietuvos apeliacinis teismas, priskirdamas ginčą prie nearbitruotinių, nepagrįstai rėmėsi Advokatūros įstatymo nuostatomis. Advokatūros įstatymo 51 straipsnis, kiek tai susiję su ginčų sprendimo būdų reglamentavimu advokatų ir klientų ginčams dėl atlyginimo už paslaugas, nelaikytinas specialiaja norma KAI 12 straipsnio atžvilgiu.¹¹⁸

Aukščiau išnagrinėti pavyzdžiai akivaizdžiai parodo, kad nors Lietuvos apeliacinis teismas tam tikrose bylose ir bando plėsti nearbitruotinių ginčų sąrašą remiantis kituose (ne KAI) įstatymuose numatytu reguliavimu, tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pastaruoju metu tvirtai laikosi KAI 12 str. 2 d. nurodyto nearbitruotinių ginčų sąrašo kaip baigtinio ir KAI 12 str. 2 d. neaiškinama plečiamai.

Aktualu pasidomėti, kokie ginčai priskiriami prie nearbitruotinių kitose šalyse.

Pvz., Austrijos arbitražo teisė numato labai plačią galimybės ginčą nagrinėti arbitražo teisme sąvoką. Bet koks su ekonominiais interesais susijęs ieškinys, todėl ir piniginiai ieškiniai, priskiriami teismų jurisdikcijai, gali būti nagrinėjami arbitražo teismuose. Su tokiais ekonominiais interesais nesusiję ieškiniai gali būti nagrinėjami arbitražo tvarka tiek, kiek juos galima spręsti susitarimu tarp šalių. Ieškiniai šeimos teisės bylose, ieškiniai pagal sutartis, kurioms galioja įstatymas dėl nuomos arba pelno nesiekiančio aprūpinimo būstu įstatymas, taip pat visi ieškiniai, susiję su kooperatine (bendra) nuosavybe, nėra nagrinėjami arbitražo būdu. Tačiau ACCP (Austrijos Civilinio proceso kodekso) 582 (2) skyrius nepateikia baigtinio sąrašo, o kiti įstatymai pateikia ir daugiau arbitražo būdu nenagrinėtinų atvejų. Pavyzdžiui, ginčai kolektyvinių darbo sutarčių ir socialinio draudimo įstatymo klausimų pagrindu nėra nagrinėjami arbitražo būdu pagal Darbo ir socialinių teismų įstatymo 9 (2) skyriaus nuostatas. Kalbant apie vartotojų ir darbo teisės ginčus paminėtina, kad ginčai, kuriuose bent viena šalis yra vartotojas, iš principo gali būti nagrinėjami arbitražo teisme. Tačiau Austrijos arbitražo teisė ACCP 617 skyriuje numato ne vieną prielaidą, kuri yra būtina tam, kad galėtų atitinkamos arbitražo sutartys. Tokios

¹¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje advokatų profesinė bendrija (duomenys neskelbtini) v. akcinė bendrovė (duomenys neskelbtini), Nr. e3K-3-330-969/2018.

arbitražo sutartys turi būti pateiktos viename dokumente, atskirtame nuo pagrindinės sutarties. Šis atskiras dokumentas turi būti šalių pasirašytas atskirai. Taigi, įtraukimas nuorodos būdu nebūtų laikomas galiojančia sutartimi (pvz., bendrosiose sąlygose arba sudarant bet kokiomis kitomis telekomunikacijų priemonėmis, pavyzdžiui, elektroniniu paštu). Be to, arbitražo sutartis su vartotoju galioja tik tuo atveju, jei ji sudaryta jau kilus ginčui, o arbitražo vieta turi būti aiškiai nurodyta. Be to, arbitražo sutartį sudarant tarp verslininko ir vartotojo, vartotojas, prieš perduodamas spręsti arbitražui, turi gauti raštišką pranešimą apie teises konsultacijas dėl skirtumų tarp arbitražo ir teismo procedūrų. Tie patys apribojimai galioja darbo teisės ginčams, išskyrus ginčus tarp akcinių bendrovių valdybos narių ir ribotos atsakomybės bendrovių vykdomųjų direktorių.¹¹⁹

Rusijoje Komercinio proceso kodeksas ir Civilinio proceso kodeksas vardija arbitražo teisme nenagrinėtinus ginčus, ypač įskaitant tuos, kurie susiję su juridinių asmenų ar individualių verslininkų nemokumu, registravimu, administraciniais ir kitais viešosios teisės klausimais, įrodymų nustatymu, privatizavimu, vyriausybiniais pirkimais, darbu ir įdarbinimu, paveldėjimu ir vartotojų apsauga. Po reformos dauguma korporacinių ginčų tapo nagrinėtini arbitražo teisme, nors jie turi vykti Rusijoje ir turi būti administruojami tik licencijuotos arbitražo įstaigos. Tačiau visa eilė korporacinių ginčų taip ir lieka nespręstina arbitražo teisme (pvz., ginčai dėl visuotinio metinio akcininkų susirinkimo sušaukimo arba ginčai dėl išpirkimo).¹²⁰

Taigi, tiek Lietuvoje, tiek kitose valstybėse, objektinio arbitruotinum ribojimai paprastai kyla iš valstybės intereso apsaugoti bendrus socialinius ir ekonominius interesus.

KAI 12 str. 3 – 4 d. reguliuoja tam tikrų viešųjų juridinių asmenų arbitražinių susitarimų sudarymą. Tai yra subjektinis arbitruotinumas, kuris reiškia tam tikrų subjektų galimybę sudaryti arbitražinius susitarimus ir spręsti ginčus arbitraže. Kaip jau buvo minėta analizuojant Konvencijos V str. 1 d. a) punkte nurodytą nepripažinimo pagrindą, apribojimai viešiesiems juridiniams asmenims sudaryti arbitražinius susitarimus galimi tik esant nacionaliniams, bet ne tarptautiniams teisiniams santykiams.

¹¹⁹ The European Arbitration Review 2020. [interaktyvus, žiūrėta 2020-03-15] Prieiga per internetą: <<https://globalarbitrationreview.com/edition/1001420/the-european-arbitration-review-2020>>

¹²⁰ The European Arbitration Review 2020. [interaktyvus, žiūrėta 2020-03-15] Prieiga per internetą: <<https://globalarbitrationreview.com/edition/1001420/the-european-arbitration-review-2020>>

3.2.2. Viešoji tvarka

Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies b) punkte numatyta, kad arbitražo sprendimą pripažinti ir vykdyti gali būti atsisakoma, jei tos šalies, kurios prašoma pripažinti ir vykdyti, kompetentinga valdžios institucija pripažįsta, kad to sprendimo pripažinimas ir vykdymas prieštarauja šios šalies viešajai tvarkai.¹²¹ Tapatus nepripažinimo pagrindas nurodytas ir UNCITRAL Pavyzdinio įstatymo 36 straipsnio 1 dalies b punkto (ii) papunktyje.

Viešoji tvarka yra vienas iš alternatyvių atsisakymo pripažinti užsienio arbitražo sprendimą pagrindų. Tačiau plačiąja prasme visi atsisakymo pripažinti užsienio arbitražo sprendimą pagrindai yra viešosios tvarkos sudedamosios dalys. Dažnai šalis, kuriai arbitražo sprendimas nebuvo palankus ir kuri siekia, kad sprendimas nebūtų pripažintas, be kitų Konvencijos V str. pateiktų nepripažinimo pagrindų nurodo ir viešosios tvarkos pažeidimą. Iš esmės galima teigti, kad Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalis ir 2 dalies (a) punktas pateikia nebaigtinį viešosios tvarkos pažeidimų sąrašą. Kadangi sunku numatyti visus kitus galimus prieštaravimo viešajai tvarkai atvejus, Niujorko konvencijos V str. 2 dalies (b) punkte paliekama bendrojo pobūdžio „visa apimanti“ galimų kitų viešosios tvarkos pažeidimų nuostata.¹²²

Viešosios tvarkos sąvoka nėra apibrėžta jokiame teisės akte (išskyrus Jungtinius Arabų Emyratus ir Australiją), o visi teoriniai apibrėžimai yra gana migloti ir nepadedą tiksliai atsakyti, ar konkrečius praktinius atvejus laikyti prieštaraujančiais viešajai tvarkai.¹²³

Nors kiekviena šalis turi savo viešosios tvarkos sampratą, tačiau doktrinoje pabrėžiama, kad pripažįstant tarptautinius arbitražo sprendimus, turi būti taikoma tarptautinė viešoji tvarka, kuri suprantama siauriau, nei nacionalinė viešoji tvarka, ir turi būti aiškinama atsižvelgiant į tarptautinį Konvencijos pobūdį bei jos siekiamus tikslus. Doktrinoje nurodoma, kad svarstant atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo teismo sprendimą Konvencijos pagrindu, viešoji tvarka turi apimti kai ką daugiau nei vien tik prieštaravimą nacionalinės teisės normoms, o kėsintis ar paneigti pagrindines moralines šalies vertybes, fundamentalius ekonominės santvarkos ir veiklos principus¹²⁴.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas teisės aiškinimo ir taikymo praktikoje yra nurodęs, kad nors minėtoje nuostatoje (t. y. Konvencijos V str. 2 d. b) p. – aut. past.) sąvoka „viešoji tvarka“ vartojama šalies, kurioje siekiama pripažinti ir leisti vykdyti užsienio arbitražo

¹²¹ 1995 m. sausio 17 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl 1958 metų Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ratifikavimo“ Nr. I-760 // Valstybės žinios, 1995, Nr. 10-208.

¹²² DOMINAS, G. Viešosios tvarkos samprata arbitražo teisėje. Arbitražas. Teorija ir praktika, 2016, p. 18.

¹²³ DOMINAS, G. Viešosios tvarkos samprata arbitražo teisėje. Arbitražas. Teorija ir praktika, 2016, p. 16.

¹²⁴ BORN, G. B. International Arbitration: Law and Practice, 2015.

teismo sprendimą, kontekste, tiek nuosekliai formuojamoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje pažymima, kad sąvoka „viešoji tvarka“ turėtų būti suprantama ir aiškinama siauriau – kaip tarptautinė viešoji tvarka, apimanti fundamentalius sąžiningo proceso principus, taip pat imperatyviasias teisės normas, įtvirtinančias pagrindinius ir visuotinai pripažintus teisės principus (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. kovo 7 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-7-179/2006; kt.). Kasacinis teismas yra pažymėjęs, kad ne bet koks prieštaravimas imperatyviosioms Lietuvos Respublikos teisės normoms gali būti laikomas pakankamu pagrindu atsisakyti pripažinti arbitražo sprendimą. Viešosios tvarkos pažeidimu gali būti pripažįstami atvejai, kai nustatoma, kad užsienio arbitražo sprendimo pripažinimas ir vykdymas prieštarautų Konstitucijos įtvirtintiems pagrindiniams teisės principams ir moralės normoms, pripažįstamiems tarptautiniu mastu, taip pat kai arbitražo sprendimas ar arbitražinis susitarimas išgautas prievarta, apgaule ar grasinimu ir kt. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-443/2008).¹²⁵

Prancūzijos įstatymuose vartojama „tarptautinės viešosios tvarkos“ sąvoka. Taigi, nesvarbu, kad arbitražo sprendimas prieštarauja Prancūzijos viešajai tvarkai. Jeigu bus nustatyta, kad sprendimo įvykdymas nepažeis tarptautinės viešosios tvarkos, jis Prancūzijoje bus vykdomas.¹²⁶

Kanados teismuose palaikomas toks viešosios tvarkos Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies b punkto prasme aiškinimas – viešoji tvarka, kaip ji suprantama Niujorko konvencijoje ir daugelyje kitų tarptautinių sutarčių, apima esminius materialiosios ir proceso teisės bei teisingumo principus. Dėl to tokie atvejai, kaip korupcija, kyšio davimas ar ėmimas, apgaule ar panašūs, gali būti laikomi pagrindu atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo sprendimą.¹²⁷

Prieštaravimas viešajai tvarkai gali būti dėl procesinio pobūdžio pažeidimų (procesinė viešoji tvarka) arba materialinio pobūdžio pažeidimų (materialinė viešoji tvarka).

Beveik visuotinai pripažįstami tokie prieštaravimo procesinei viešajai tvarkai pagrindai:

- Teisės būti išklaustam arba teisingo proceso (due process) pažeidimas;
- Šalių lygiateisiškumo teikiant paaiškinimus byloje pažeidimas;
- Sprendimas paremtas procesine apgaule ar klastojimu;

¹²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Arvi“ ir Ko, UAB „Sanitex“, bankrutavusi Serbijos Respublikoje registruota AB „Univerzal Holding“ a.d. Beograd“, Nr. e3K-3-182-969/2019.

¹²⁶ DOMINAS, G. ir MIKELĖNAS, V. Tarptautinis komercinis arbitražas. Vilnius, Justitia, 1995, p. 287.

¹²⁷ MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS V.; ir ZEMLYTĖ, E. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo komentaras. Vilnius, 2016, p. 185.

- Arbitrų priklausomumas ir (ar) šališkumas.¹²⁸

Šie pagrindai buvo nagrinėjami ankstesniuose darbo skyriuose, kalbant apie Konvencijos V str. 1 d. numatytus nepripažinimo pagrindus.

Iš pastaruoju metu Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nagrinėtų bylų, susijusių su galimu prieštaravimu procesinei viešajai tvarkai, paminėtina „Suraleb, INC“ ir atvirosios akcinės bendrovės Minsko traktorių gamykla byla. Lietuvos apeliacinis teismas nagrinėjamoje byloje pripažino, kad pareiškėjas praleido CPK 606 straipsnio 2 dalyje nustatytą terminą vykdomajam dokumentui pateikti vykdyti, dėl to sprendė, kad minėto termino praleidimas sudaro pagrindą konstatuoti arbitražo teismo sprendimo prieštaravimą viešajai tvarkai Lietuvos Respublikoje. Teisėjų kolegija tokius teismo argumentus pripažįsta teisiškai nepagrįstais. CPK 606 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą 5 metų terminą vykdomajam dokumentui pateikti vykdyti nėra pagrindo vertinti kaip fundamentalų sąžiningo proceso principą ar imperatyvią teisės normą, įtvirtinančią pagrindinius ir visuotinai pripažintus teisės principus, nes šis terminas nėra naikinamasis, pagal CPK 608 straipsnį jis gali būti atnaujinamas, be to, tik pripažintas užsienio arbitražo teismo sprendimas įgyja *res judicata* galią Lietuvos Respublikoje (CPK 809 straipsnio 1 dalis, 813 straipsnio 4 dalis). Todėl teisėjų kolegija sprendžia, kad nėra teisinio pagrindo atsisakyti pripažinti ir leisti vykdyti Stokholmo arbitražo teismo 2006 m. gegužės 31 d. sprendimą viešosios tvarkos išlygos pagrindu, vadovaujantis CPK 606 straipsnio 2 dalimi.¹²⁹ Kaip matyti iš šio sprendimo, procesinio termino praleidimas nėra laikomas viešosios tvarkos pažeidimu.

Kalbant apie procesinę viešąją tvarką, būtina plačiau panagrinėti OAO „Gazprom“ v. Lietuvos Respublika bylose dėl sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti Lietuvos apeliacinio teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyse išdėstytus teisinius argumentus ir išvadas.

2012 m. gruodžio 17 d. Lietuvos apeliacinio teismo nutartyje Nr. 2T-90/2012 nurodyta, kad Lietuvos valstybė, esanti AB „Lietuvos dujos“ akcininke, pareiškė ieškinį Vilniaus apygardos teisme atsakovams AB „Lietuvos dujos“ ir tam tikriems jos valdymo organų nariams. Buvo prašoma pradėti AB „Lietuvos dujos“ veiklos tyrimą ir įpareigoti AB „Lietuvos dujos“ atlikti eilę konkrečių veiksmų, susijusių su gamtinių dujų pirkimu. OAO „Gazprom“, būdamas vienas iš pagrindinių AB „Lietuvos dujos“ akcininkų, kreipėsi į arbitražo institutą teigdamas, kad Lietuvos Respublikos teismui pateiktas ieškinys yra dėl akcininkų ginčo ir yra susijęs su akcininkų sutartimi, kurioje nustatyta, kad „bet kokie su

¹²⁸ DOMINAS, G. Viešosios tvarkos samprata arbitražo teisėje. Arbitražas. Teorija ir praktika, 2016, p. 16.

¹²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje „Suraleb, INC“, atvirosi akcinė bendrovė Minsko traktorių gamykla, Nr. 3K-3-267-611/2017.

šia sutartimi ar jos pažeidimu, galiojimu, įsigaliojimu ar nutraukimu susiję ginčai, nesutarimai ar prieštaravimai galutinai sprendžiami arbitraže“. OAO „Gazprom“ ieškiniu prašė Arbitražo instituto nurodyti Lietuvos Respublikai nutraukti Vilniaus apygardos teisme pradėtą bylos svarstymą. Arbitražo institutas prašomu pripažinti sprendimu nurodė Lietuvos Respublikai atsisakyti kai kurių reikalavimų, išdėstytų ieškinyje, pareikštame Vilniaus apygardos teisme tuo pagrindu, kad dėl jų kilęs ginčas pagal galiojančią tarp ginčo šalių sudarytą arbitražinę išlygą turi būti sprendžiamas arbitraže.

Nagrinėjamu atveju užsienio arbitražo sprendimo pripažinimas reikštų, jog Lietuvos Respublikos teritorijoje taptų privalomai vykdytinas užsienio arbitražo teismo sprendimas, įpareigojantis nacionalinį teismą priimti konkretaus pobūdžio procesinį sprendimą konkrečioje byloje, kas būtų tiesiogiai susiję su įtaka dalyvaujančių juridinių asmenų teismumui ir nacionalinio teismo kompetencijos ribojimu. Tokiu būdu būtų pažeista ne tik eilė aukščiau šioje nutartyje paminėtų konstitucinių principų, susijusių su asmens teise į jo bylos išnagrinėjimą objektyvaus, nešališko ir teisingo teismo, bet ir paliestas valstybės suverenitetas (suverenaus imuniteto doktrina (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1998 m. sausio 5 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-1/1998; 2001 m. birželio 25 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-203/2001), kas neabejotinai prieštarautų Lietuvos Respublikos, o taip pat ir tarptautinei viešajai tvarkai.¹³⁰ Dėl šių priežasčių Lietuvos apeliacinis teismas netenkino OAO „Gazprom“ prašymo pripažinti ir leisti vykdyti arbitražo sprendimą Lietuvoje.

OAO „Gazprom“ kasaciniu skundu kreipėsi į Lietuvos Aukščiausiąją Teismą prašydamas panaikinti Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. gruodžio 17 d. nutartį ir priimti naują nutartį, patenkinant jo prašymą pripažinti ir leisti vykdyti užsienio arbitražo sprendimą.

Kasacinės instancijos teismas nutartimi¹³¹ nusprendė kreiptis į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo priėmimo, siekdamas išsiaiškinti, ar tokio anti-suit injunction priilygstančio arbitražo teismo sprendimo pripažinimas pagal Niujorko konvencijos nuostatas nepažeistų Briuselis I reglamento veiksmingumo.

Europos Sąjungos Teisingumo Teismas 2015 m. gegužės 13 d. sprendime išaiškino, kad 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamentą (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo reikia aiškinti taip, jog

¹³⁰ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje OAO „Gazprom“, Lietuvos valstybė, atstovaujama Lietuvos Respublikos energetikos ministerijos, Nr. 2T-90/2012.

¹³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2013 m. spalio 10 d. nutartis civilinėje byloje OAO „Gazprom“ v. Lietuvos Respublika, atstovaujama Lietuvos Respublikos energetikos ministerijos, Nr. 3K-7-326/2013.

juo valstybės narės teismui nedraudžiama nei pripažinti ir leisti vykdyti arbitražo teismo sprendimo, kuriuo vienai iš šalių uždraudžiama kreiptis su tam tikrais reikalavimais į šios valstybės narės teismą, nei atsisakyti pripažinti ir leisti vykdyti tokio arbitražo teismo sprendimo, nes šiame reglamente nereglamentuojamas vienoje valstybėje narėje priimto arbitražo teismo sprendimo pripažinimas ir vykdymas kitoje valstybėje narėje.¹³²

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, atsižvelgdamas į Europos Sąjungos Teisingumo Teismo išaiškinimą, galutine 2015 m. spalio 23 d. nutartimi konstatavo, kad prašomu pripažinti ir leisti vykdyti arbitražo sprendimu pritaikytos priemonės kvalifikuotinos kaip šalies įpareigojimas vykdyti sutartį (arbitražinį susitarimą) natūra – laikytis pasirinkto ginčų sprendimo būdo ir neatlikti veiksmų, kurie galėtų kenkti arbitražo procesui arba ateityje galbūt priimsimo arbitražo sprendimo veiksmingumui. Esant galiojančiai arbitražinei išlygai, galimybė arbitražui pačiam (t. y. nelaukiant, kol valstybės teismas, į kurį kreipėsi šalis su reikalavimu, kuris galbūt pažeidžia arbitražo išlygą, išspręs ieškinio priėmimo klausimą) imtis priemonių apsaugoti arbitražo procesą, taip pat ir kitos šalies teisėtus lūkesčius, yra suderinama su arbitražo teisine prigimtimi. Todėl išplėstinė teisėjų kolegija sprendžia, kad nėra teisinio pagrindo atsisakyti pripažinti ir leisti vykdyti arbitražo sprendimą viešosios tvarkos išlygos pagrindu dėl šiuo sprendimu šaliai pritaikytų priemonių pobūdžio ir esmės.¹³³ Tokiu arbitražo sprendimu nepažeidžiamas teismų nepriklausomumo principas, nes arbitražo sprendimas įpareigoja tik bylos šalis, todėl teismo galimybė spręsti dėl savo kompetencijos neribojama.¹³⁴

Apžvelgus aukščiau nurodytas OAO „Gazprom“ v Lietuvos Respublika bylas dėl arbitražo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti, darytina išvada, kad arbitražo sprendime nurodytas įpareigojimas konkrečiai bylos šaliai arbitražiniame susitarime numatytais klausimais nesibylinėti teisme nėra anti-suit injunction ir nepažeidžia teismų nepriklausomumo principo bei neapriboja valstybės teismo; atitinkamai nėra pažeidžiama ir viešoji tvarka.

Valstybių praktika materialinės viešosios tvarkos srityje, skirtingai negu procesinės viešosios tvarkos atveju, yra gana įvairi, todėl sunku nustatyti bendrus valstybių dėsningumus ir tendencijas. Tačiau daugumos valstybių teismai pabrėžia, kad vien tai, jog sprendimas prieštarauja tos valstybės įstatymams, net ir imperatyvioms normoms, dar nereiškia prieštaravimo viešajai tvarkai. Vis dėl to tarp bylų kategorijų, kurios gali būti

¹³² Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (didžioji kolegija) sprendimas. 2015 m. gegužės 13 d. Byla C-536/13.

¹³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2015 m. spalio 23 d. nutartis civilinėje byloje OAO „Gazprom“ v. Lietuvos Respublika, atstovaujama Lietuvos Respublikos energetikos ministerijos, Nr. 3k-7-458-701/2015.

¹³⁴ DOMINAS, G. Viešosios tvarkos samprata arbitražo teisėje. Arbitražas. Teorija ir praktika, 2016, p. 34.

įvardytos kaip atspindinčios materialinės viešosios tvarkos pažeidimų tendencijas, be kriminalinės srities (pvz., terorizmas, prekyba narkotikais, prostitucija, korupcija, apgaulė tarptautinėje komercijoje), paprastai aptariamoms šios:

- Prieštaravimas fundamentaliems teisės principams (pvz., pacta sunt servanda);
- Prieštaravimas konkurencijos įstatymams;
- Baudinių nuostolių („punitive damages“) draudimas;
- Per didelių palūkanų draudimas.¹³⁵

Lietuvos teismų praktikoje materialinės viešosios tvarkos srityje bene dažniausiai įrodinėjama, kad arbitražo teismo sprendimas prieštarauja viešajai tvarkai dėl pernelyg didelių netesybų, baudinių nuostolių. Panagrinėsiu keletą aktualių bylų.

2014 m. gruodžio 29 d. Lietuvos apeliacinio teismo nutartyje Nr. 2T-96/2014 nurodyta, kad pareiškėjas bendrovė Interperformances Inc. bei suinteresuotas asmuo R. J. susitarė, jog pažeidus sutartimi sulgytą agento informavimo apie sutarties nutraukimą tvarką, agentui turės būti sumokėti 25 proc. nuo bendros paskutinio kontrakto, dėl kurio atstovas susiderėjo, sumos dydžio iš anksto aptarti nuostoliai (angl. liquidated damages). Teisėjų kolegija konstatavo, kad sutartyje numatytų netesybų funkcija yra ne kompensacinė, bet iš esmės baudinio pobūdžio (tarnaujanti atstovaujamojo atgrasymui nuo sutarties nutraukimo), akivaizdu, jog užsienio valstybės arbitražo sprendimas, kuriuo pagal tokio turinio sutarties sąlygas priteistos tam tikros pinigų sumos, prieštarauja viešajai tvarkai.¹³⁶ Interperformances Inc. kreipusis su kasaciniu skundu, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad nagrinėjamos bylos atveju dėl iš anksto aptartų nuostolių kaip netesybų formos sulgyta specifinėje sutartyje, sudarytoje profesionalaus žaidėjo ir jo agento. Byloje nenustatyta aplinkybių, sudarančių pagrindą suinteresuotą asmenį – profesionalų žaidėją – laikyti silpnesniąja civilinių teisinių santykių šalimi. Todėl šalių sudaryta sutartis gali būti vertinama kaip sudaryta profesionalų, išmanančių tokių sutarčių specifiką, turinčių patirtį ir derybinę galią sudarant tokias sutartis, taip pat turinčių galimybę šias sutartis sudarant, vykdant ar nutraukiant pasitelkti kvalifikuotus reikiamos srities teisininkus. Tokių šalių suderinta valia dėl netesybų neturėtų būti paneigiama nesant išskirtinių aplinkybių, dėl kurių būtų pagrindas konstatuoti svarbiausių ir pagrindinių teisės nuostatų pažeidimą, o tokių aplinkybių nagrinėjamoje byloje nenustatyta. <...> Vertinamas arbitražo teismo sprendimo galimas prieštaravimas viešajai tvarkai turi būti akivaizdus ir nustatomas pakartotinai nevertinant arbitražo teismo sprendime nustatytų aplinkybių, be to, turėtų būti

¹³⁵ DOMINAS, G. Viešosios tvarkos samprata arbitražo teisėje. Arbitražas. Teorija ir praktika, 2016, p. 27.

¹³⁶ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. gruodžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Jungtinių Amerikos Valstijų bendrovė Interperformances Inc., suinteresuotas asmuo R. J., Nr. 2T-96/2014.

nustatyta, kad sprendimo pripažinimas pažeistų pačias fundamentaliausias tarptautiniu mastu pripažįstamas vertybes ar moralės principus. Atsižvelgdama į pirmiau išdėstytas aplinkybes, teisėjų kolegija vertina, kad nagrinėjamu atveju nėra pagrindo konstatuoti, jog nagrinėjamu arbitražo teismo sprendimu, kuriuo iš esmės priteistos iš anksto dviejų profesionalų sulygtos netesybos, būtų įtvirtintas viešosios tvarkos pažeidimas arba kad tokį pažeidimą lemtų arbitražo teismo sprendimo pripažinimas ir leidimas jį vykdyti.¹³⁷

Kalbant apie arbitražo teismo sprendimus, kurie buvo ginčijami kaip prieštaraujantys viešajai tvarkai dėl pernelyg didelių netesybų, paminėtina 2008 m. rugsėjo 30 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis Nr. 3K-3-443/2008. Šioje nutartyje kolegija nurodo, kad pagal kasacinio teismo formuojamą teismų praktiką sutartyje nustatyti delspinigiai gali būti vertinami kaip viešosios tvarkos pažeidimas, jeigu jie reikštų lupikavimo įteisinimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *Kipre įregistruota įmonė Duke Investment Limited v. Kaliningrado sritis ir Kaliningrado srities regioninis vystymo fondas*, bylos Nr. 3K-3-179/2006). Tačiau tai, kad sudarydamos sutartį šalys nustato nemažus delspinigius, dar nereiškia, kad arbitražo sprendimo pripažinimas ir leidimas vykdyti prieštarauja Lietuvos Respublikos viešajai tvarkai. Sprendžiant dėl priteistų delspinigių dydžio yra svarbu atsižvelgti į tai, kokio dydžio delspinigiai pasirinkti šalių valia ir sulygti sutartimi, į tai, kad delspinigiai atsirado iš sutartinių santykių, ir šių santykių pobūdžio (pvz., abi sutarties šalys – privatūs verslo subjektai, turintys patirtį verslo bei derybų srityje, galintys numatyti įsipareigojimų nevykdymo pasekmes ir laisva valia pasirenkantys sutarties sąlygas). Teismas neturėtų iš esmės paneigti šalių valios dėl atsakomybės už sutartinių įsipareigojimų nevykdymą. Pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamą teismų praktiką ir 0,1 proc. dydžio delspinigiai gali būti pripažinti atitinkantys šalių interesų pusiausvyrą, principinius teisingumo, protingumo, sąžiningumo reikalavimus (Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugpjūčio 25 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Kaduva“ v. UAB „Okadeta“*, bylos Nr. 3K-3-401/2008). Dėl to kolegija, atsižvelgdama į šalių statusą, šalių valią sudarant sutartį, remdamasi kasacinio teismo formuojama teismų praktika, konstatuoja, kad nėra pagrindo arbitražo sprendimais priteistus 0,1 proc. delspinigius vertinti kaip Lietuvos Respublikos viešosios tvarkos pažeidimą.¹³⁸

¹³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. rugsėjo 25 d. nutartis civilinėje byloje Jungtinių Amerikos Valstijų bendrovė Interperformances Inc., suinteresuotas asmuo R. J., Nr. 3K-3-483-421/2015.

¹³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje Britų Virginijos salų įmonės Westintorg Corp., Baltarusijos Respublikos Prezidento reikalų valdybos valstybinės gamybos ir prekybos unitarinė įmonė „Belaja Rus“, Nr. 3K-3-443/2008.

Dar viena aktuali byla, kurioje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pateikia svarbių išaiškinimų, yra 2019 m. birželio 13 d. nutartis Nr. e3K-3-182-969/2019. Panagrinėsiu ją plačiau.

Byloje nurodyta, kad pagal 2006 m. balandžio 11 d. privatizavimo sutartį Serbijos Respublikos privatizavimo agentūra (Pareiškėja) perleido konsorciui, susidedančiam iš UAB „Arvi“ ir Ko, UAB „Sanitex“ ir AB „Univerzal“ (Pirkėjas), 100 proc. bendrovės „Azotara“ kapitalo, o Pirkėjas už tai sumokėjo 13,1 mln. Eur kainą ir iki sutarties nutraukimo įgyvendino pirmųjų dvejų metų (iš penkerių sutartyje numatytų) investicinę programą – investavo į bendrovę „Azotara“ 4,75 mln. Eur. Dėl Pirkėjo padaryto sutarties pažeidimo 2009 m. sausio 9 d. Pareiškėja nutraukė privatizavimo sutartį ir perėmė (susigrąžino) pagal privatizavimo sutartį perduotą bendrovės „Azotara“ kapitalą, negrąžindama Pirkėjui nei jo sumokėtos kainos, nei atliktų investicijų sumos. Be to, už privatizavimo sutarties pažeidimą, kuris buvo pagrindas nutraukti sutartį, šioje byloje prašomu pripažinti ir leisti vykdyti Serbijos arbitražo sprendimu iš Pirkėjo priteista 25 proc. pardavimo kainos dydžio – t. y. 3,275 mln. Eur sutartinės netesybos (bauda) bei 2,25 proc. palūkanos nuo sutarties nutraukimo dienos.

Lietuvos apeliacinis teismas Pirkėjo argumentus, jog arbitražo sprendimo dalis dėl priteistų netesybų prieštarauja materialiajai viešajai tvarkai ir negali būti pripažinta ir leista vykdyti, atmeta kaip nepagrįstus. Nagrinėjamu atveju netesybos, kurias suinteresuoti asmenys laiko baudinėmis (lupikiškomis), yra sutartinės – suinteresuoti asmenys (konsorciumas), profesionalūs rinkos dalyviai, įsipareigojo atlyginti pareiškėjai netesybas, nustatytas Privatizavimo sutarties 8.4 punkte, t. y. netesybas, sudarančias 25 proc. pardavimo kainos. Kaip minėta, verslo subjektai, sudarydami sandorius, gali laisva valia susitarti dėl atsakomybės už sutartinių prievolių nevykdymą pobūdžio ir dydžio ir toks jų susitarimas turi būti gerbiamas.¹³⁹

Kasacinio teismo teisėjų kolegija konstatavo, kad atsižvelgiant į tai, kad viešosios tvarkos turinį sudaro, *inter alia*, Konstitucijoje įtvirtinti pagrindiniai teisės principai, vertinant, koks yra viešosios tvarkos turinys konkrečioje srityje, būtina atsižvelgti į Konstitucinio Teismo formuojamą praktiką.

Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad pirkėjui neįvykdžius privatizavimo objekto pirkimo–pardavimo sutartimi prisiimtų mokėjimo įsipareigojimų ir dėl to nutraukus pirkimo–pardavimo sutartį bei privatizavimo objektą grąžinus Turto fondui, pirkėjo

¹³⁹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. sausio 7 d. nutartis civilinėje byloje Serbijos Respublikos Privatizavimo ginčų sprendimo agentūra v UAB „ARVI“ ir Ko, UAB „Sanitex“, bankrutavusi Serbijos Respublikoje registruota AB „Univerzal Holding“ a.d. Beograd, Nr. e2T-4-370/2019.

įmokėta suma ir už privatizavimo objekto (statinio) pagerinimą sumokėtos lėšos pirkėjui negražinamos jokiais atvejais, prieštaravo Konstitucijos 5 straipsnio 2 daliai, 94 straipsnio 2 punktui, konstituciniam teisinės valstybės principui, Įstatymo (t. y. Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto privatizavimo įstatymo – aut. past.) 21 straipsnio 4 dalies nuostatai „privatizavimo sandoryje turi būti numatytos adekvačios padarytai žalai sankcijos pirkėjui“ <...>. ¹⁴⁰ Taigi, Konstitucinis Teismas paneigė baudinės civilinės atsakomybės funkcijos galimumą privatizavimo santykiuose ir pripažino tokią situaciją prieštaraujančia Konstitucijai.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, užbaigdamas bylinėjimąsi tarp šalių, atsisakė pripažinti ir leisti vykdyti nagrinėjamą arbitražo sprendimą motyvuodamas tuo, kad Serbijos arbitražo sprendimo pripažinimas ir leidimas jį vykdyti Lietuvos Respublikoje reikštų teisinės situacijos, blogesnės (investuotojo ir valstybės turtinių teisių balanso požiūriu) už tą, kurią Konstitucinis Teismas 2012 m. spalio 24 d. nutarime pripažino kaip prieštaraujančią Konstitucijai, sukūrimą. Tai sudaro pagrindą konstatuoti, kad nagrinėjamoje byloje egzistuoja išskirtinės aplinkybės, sudarančios pagrindą spręsti dėl prašomo pripažinti arbitražo sprendimo nesuderinamumo su viešąja tvarka Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies b punkto prasme. ¹⁴¹

Apžvelgus pastarojo laikotarpio svarbiausias bylas Lietuvoje, darytinos tokios išvados dėl viešosios tvarkos, kaip vienos iš alternatyvių atsisakymo pripažinti užsienio arbitražo sprendimą pagrindų:

- Viešoji tvarka suprantama ir aiškinama siauriau, kaip tarptautinė viešoji tvarka, apimanti fundamentalius sąžiningo proceso principus, taip pat imperatyviausias teisės normas, įtvirtinančias pagrindinius ir visuotinai pripažintus teisės principus ir moralės normas. Arbitražo teismo sprendimo galimas prieštaravimas viešajai tvarkai turi būti akivaizdus ir nustatomas pakartotinai nevertinant arbitražo teismo sprendime nustatytų aplinkybių;
- Jei Lietuvos Respublikos teritorijoje taptų privalomai vykdytinas užsienio arbitražo teismo sprendimas, įpareigojantis nacionalinį teismą priimti konkretaus pobūdžio procesinį sprendimą konkrečioje byloje, kas būtų nacionalinio teismo kompetencijos

¹⁴⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas. 2012 m. spalio 24 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. gruodžio 31 d. nutarimu Nr. 1503 „Dėl valstybės ir savivaldybių turto privatizavimo viešo aukciono būdu nuostatų patvirtinimo“ patvirtintų valstybės ir savivaldybių turto privatizavimo viešo aukciono būdu nuostatų 49 punkto (2005 m. rugsėjo 13 d. redakcija), 50.2 punkto (2007 m. rugpjūčio 29 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos Valstybės ir savivaldybių turto privatizavimo įstatymo, Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso nuostatomis, Nr. 15/2010-40/2010.

¹⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Arvi“ ir Ko, UAB „Sanitex“, bankrutavusi Serbijos Respublikoje registruota AB „Univerzal Holding“ a.d. Beograd“, Nr. e3K-3-182-969/2019.

ribojimas, būtų pažeisti konstituciniai principai, susiję su asmens teise į jo bylos išnagrinėjimą objektyvaus, nešališko ir teisingo teismo, palietas valstybės suverenitetas, tai neabejotinai prieštarautų Lietuvos Respublikos, o taip pat ir tarptautinei viešajai tvarkai;

- Tai, kad sudarydamos sutartį šalys nustato nemažas netesybas, dar nereiškia, kad tokios netesybos yra baudinės (lupikiškos) ir arbitražo sprendimo pripažinimas ir leidimas vykdyti prieštaraus Lietuvos Respublikos viešajai tvarkai. Teismas visuomet privalo patikrinti, ar netesybos nepažeidžia viešosios tvarkos konkrečios bylos kontekste ir, nesant išskirtinių aplinkybių, neturėtų iš esmės paneigti šalių valios dėl atsakomybės už sutartinių įsipareigojimų nevykdymą.

IŠVADOS

1. Apžvelgus visas galimas arbitražo sprendimų rūšis, kurios patenka į Niujorko konvencijos taikymo sritį, darytina išvada, kad priimant sprendimą yra išsprendžiamas šalių ginčas iš esmės (visas ar atitinkama jo dalis) ir tas sprendimas šalims yra privalomas nuo jo priėmimo dienos. Dėl procesinio pobūdžio klausimų arbitražo teismas priima sprendimus ar nutartis. Į klausimą, ar procesiniai sprendimai gali būti arbitražo sprendimais, atsakymas ne visada toks akivaizdus, kaip gali atrodyti iš pirmo žvilgsnio, o kalbant apie sprendimus, susijusius su laikinosiomis apsaugos priemonėmis, požiūris skiriasi priklausomai nuo jurisdikcijos, kurioje siekiama tokių sprendimų vykdymo.
2. Teismui sprendžiant užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti klausimus, suteiktos aiškiai apibrėžtos arbitražo teismo sprendimo tikrinimo galios. Teismas patikrina Niujorko konvencijos V straipsnyje įtvirtintų nepripažinimo pagrindų buvimą ar nebuvimą. Teismas nėra apeliacinė instancija ir nevykdo teisminės užsienio arbitražo sprendimo priežiūros, jam yra draudžiama peržiūrėti arbitražo teismo sprendimo turinį net ir esant fakto ar teisės taikymo klaidų.
3. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas naujausioje jurisprudencijoje, susijusioje su užsienio arbitražo sprendimų pripažinimu ir vykdymu, yra pateikęs nemažai svarbių išaiškinimų arbitruotinumo ir viešosios tvarkos klausimais:
 - 3.1. Darbe išnagrinėti teismų praktikos pavyzdžiai akivaizdžiai parodo, kad nors Lietuvos apeliacinis teismas tam tikrose bylose ir bando plėsti nearbitruotinių ginčų sąrašą remiantis kituose (ne KAĮ) įstatymuose numatytu reguliavimu, tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pastaruoju metu tvirtai laikosi KAĮ 12 str. 2 d. nurodyto nearbitruotinių ginčų sąrašo kaip baigtinio ir KAĮ 12 str. 2 d. neaiškina plečiamai. Tačiau tam tikrų kategorijų ginčų arbitruotinumo klausimas vis dar yra problematiškas. Teismų praktikoje turėtų būti suformuluoti aiškūs kriterijai, kuriais remiantis ginčai, nepatenkantys į KAĮ 12 str. 2 d., pripažintini nearbitruotiniais.
 - 3.2. Kalbant apie viešąją tvarką, viešoji tvarka suprantama ir aiškinama siauriau, kaip tarptautinė viešoji tvarka, apimanti fundamentalius sąžiningo proceso principus, taip pat imperatyviasias teisės normas, įtvirtinančias pagrindinius ir visuotinai pripažintus teisės principus ir moralės normas. Arbitražo teismo sprendimo galimas prieštaravimas viešajai tvarkai turi būti akivaizdus ir nustatomas pakartotinai nevertinant arbitražo teismo sprendime nustatytų aplinkybių. Jei

Lietuvos Respublikos teritorijoje taptų privalomai vykdytinas užsienio arbitražo teismo sprendimas, įpareigojantis nacionalinį teismą priimti konkretaus pobūdžio procesinį sprendimą konkrečioje byloje, kas būtų nacionalinio teismo kompetencijos ribojimas, būtų pažeisti konstituciniai principai, susiję su asmens teise į jo bylos išnagrinėjimą objektyvaus, nešališko ir teisingo teismo, palietas valstybės suverenitetas, tai neabejotinai prieštarautų Lietuvos Respublikos, o taip pat ir tarptautinei viešajai tvarkai. Tai, kad sudarydamos sutartį šalys nustato nemažas netesybas, dar nereiškia, kad tokios netesybos yra baudinės (lupikiškos) ir arbitražo sprendimo pripažinimas ir leidimas vykdyti prieštaraus Lietuvos Respublikos viešajai tvarkai.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai

1. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.
2. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 1996, Nr. 39-961.
3. 1995 m. sausio 17 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl 1958 metų Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ratifikavimo“ Nr. I-760 // Valstybės žinios, 1995, Nr. 10-208.

Specialioji literatūra

4. AUDZEVIČIUS R. PARHAJEV D. Teismų vaidmuo arbitražo procese pagal Lietuvos teisę. Teisė, 2017, T. 102.
5. COLLIER, J., LOWE, V. Ginčų sprendimas tarptautinėje teisėje. Vilnius, Eugrimas, 2002.
6. DAUJOTAS, R. Arbitražo teisės teorija – teisinio realizmo perspektyva. [interaktyvus; žiūrėta 2020-03-15]. Prieiga per internetą: <http://rdaujotas.com/publications/>
7. DOMINAS G. Viešosios tvarkos samprata arbitražo teisėje. Arbitražas. Teorija ir Praktika, 2016.
8. DOMINAS, G. ir MIKELĖNAS, V. Tarptautinis komercinis arbitražas. Vilnius, Justitia, 1995.
9. GAILLARD, E. Tarptautinio arbitražo teisės teorija. [interaktyvus; žiūrėta 2020-03-15]. Prieiga per internetą: https://www.ellexcircle.com/uploads/files/dir200/dir10/1_0.php.
10. Dr. KOZUBOVSKA, B, GRIGUOLAITĖ, R. Su konkurencijos teise susijusių ginčų sprendinimas arbitražu. Jurisprudencija, 2015, Nr. 22.
11. KOZUBOVSKA B. Ginčų arbitruotinumų problematika ir tendencijos. Daktaro disertacija. Vilniaus universitetas, 2014, p. 43.
12. MIKELĖNAS, V. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo dvidešimtmetis: ištakos, taikymo patirtis ir perspektyvos, Arbitražas. Teorija ir praktika 2016.
13. MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS V.; ir ZEMLYTĖ, E. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo komentaras. Vilnius, 2016.

14. SOLOVEIČIKAS, D. Viešųjų pirkimų ginčų arbitruotinumо problematika. Teisė, 2010, Nr. 75.
15. VITULSKĖ, M. Laikinių apsaugos priemonių taikymas tarptautiniame komerciniame arbitraže. Daktaro disertacija. Vilniaus universitetas, 2018.
16. ZEMLYTĖ, E. Valstybė kaip arbitražinio susitarimo šalis. Daktaro disertacija. Vilniaus universitetas, 2012.
17. ZEMLYTĖ, E., Valstybės ir viešosios teisės juridinių asmenų teisė sudaryti arbitražinį susitarimą pagal Lietuvos ir užsienio valstybių teisę. Teisė, 2011, T. 79.
18. BERMANN G. A. Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards. The Interpretation and Application of the New York Convention by National Courts. 2017.
19. BOCKSTIEGEL K. H. Past, Present and Future Perspectives of Arbitration. [interaktyvus; žiūrėta 2020-03-15]. Prieiga per internetą: https://www.arbitration-icca.org/media/4/67774737126857/media012560437401550arbint_09.8.11._articlebckstiegel_pdf_as_published.pdf.
20. BORN, G. B. International Arbitration: Law and Practice, 2015.
21. BORN, G. B. International Commercial Arbitration. New York: Kluwer Law International, 2009, Vol. 2.
22. GILL, J. The Definition of Award under the New York onvention. Dispute Resolution International 2, No. 1, 2008, p. 115. [interaktyvus; žiūrėta 2020-03-15] Prieiga per internetą: <https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/disreint2&collection=journals&id=116&startid=&endid=124>.
23. KRYVOI Y.; DAVYDENKO D. Consent Awards in International Arbitration: From Settlement to Enforcement. 2015. [interaktyvus; žiūrėta 2020-03-15] Prieiga per internetą: <https://brooklynworks.brooklaw.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1108&context=bjil>.
24. LEW J. D.M., MISTELIS L. A., KROLL S. M. Comparative International Commercial Arbitration. Kluwer Law International, 2003.
25. MARTINEZ R. Recognition and Enforcement of International Arbitral Awards Under the United Nations Convention of 1958: The “Refusal” provisions. [interaktyvus; žiūrėta 2020-03-15] Prieiga per internetą: <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/intlyr24&id=505&collection=journals>.

26. MOSES, M. L. The principles and Practice of International Commercial Arbitration. 2008.
27. REDFERN A., HUNTER M. Law and Practice of International Commercial Arbitration. London, 2004. p. 534.

Teismų praktika

28. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (didžioji kolegija) sprendimas. 2015 m. gegužės 13 d. Byla C-536/13.
29. Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas. 2012 m. spalio 24 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. gruodžio 31 d. nutarimu Nr. 1503 „Dėl valstybės ir savivaldybių turto privatizavimo viešo aukciono būdu nuostatų patvirtinimo“ patvirtintų valstybės ir savivaldybių turto privatizavimo viešo aukciono būdu nuostatų 49 punkto (2005 m. rugsėjo 13 d. redakcija), 50.2 punkto (2007 m. rugpjūčio 29 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos Valstybės ir savivaldybių turto privatizavimo įstatymo, Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso nuostatomis, Nr. 15/2010-40/2010.
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2003 m. rugsėjo 8 d. nutartis civilinėje byloje „Jusimi Corporation“ v. UAB „Cygnus“, Nr. 3K-3-782/2003.
31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. balandžio 6 d. nutartis civilinėje byloje S. N. v. Švedijos Karalystės ambasada, Nr. 3K-3-142/2007.
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. gegužės 2 d. nutartis civilinėje byloje ALSTOM Power Sweden Aktienbolag (AB) v. UAB „Tarptautinė statybos korporacija“, Nr. 3K-3-199/2012.
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje WTE Wassertechnik GmbH, AB „Požeminiai darbai“ v. Aplinkos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūra, UAB „Kauno vandenys“, Nr. 3K-7-304/2011.
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje N. K. ir kt. v. bendra Lietuvos ir Vokietijos UAB „Luksora“, Nr. 3K-3-353/2012.
35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. spalio 2 d. nutartis civilinėje byloje Flight Test Aerospace Inc. v. UAB AK „Aviabaltika“, Nr. 3K-3-431/2013.

36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2013 m. spalio 10 d. nutartis civilinėje byloje OAO „Gazprom“ v. Lietuvos Respublika, atstovaujama Lietuvos Respublikos energetikos ministerijos, Nr. 3K-7-326/2013.
37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje Švenčionių miesto savivaldybės administracija v. RUAB „Kašgarija“ ir kt., Nr. 3K-3-510/2014.
38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Pasvalio vandenys“ v. Danijos įmonės „Per Aarsleff A/S“ filialas, Nr. 3K-3-450-469/2015.
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. rugsėjo 25 d. nutartis civilinėje byloje Jungtinių Amerikos Valstijų bendrovė Interperformances Inc., suinteresuotas asmuo R. J., Nr. 3K-3-483-421/2015.
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2015 m. spalio 23 d. nutartis civilinėje byloje OAO „Gazprom“ v. Lietuvos Respublika, atstovaujama Lietuvos Respublikos energetikos ministerijos, Nr. 3k-7-458-701/2015.
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje Serbijos Respublikos įmonė JP „SRBIJAGAS“, Serbijos Respublikos įmonė „Hip Azotara Doo“ prieš Kipro Respublikos bendrovę „Heimdal Enterprises Ltd“ ir Lietuvos Respublikos UAB „ARVI“ ir ko, Nr. 3K-3-381-915/2016.
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje „Suraleb, INC“, atviroji akcinė bendrovė Minsko traktorių gamykla, Nr. 3K-3-267-611/2017.
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. liepos 14 d. nutartis civilinėje byloje VšĮ Futbolo klubas „Kauno Žalgiris“ v. VšĮ Futbolo klubas „Žalgiris“, Nr. e3K-3-317-686/2017.
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje advokatų profesinė bendrija (duomenys neskelbtini) v. akcinė bendrovė (duomenys neskelbtini), Nr. e3K-3-330-969/2018.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Arvi“ ir Ko, UAB „Sanitex“, bankrutavusi Serbijos Respublikoje registruota AB „Univerzal Holding“ a.d. Beograd“, Nr. e3K-3-182-969/2019.

46. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje Britų Virginijos salų bendrovė Westintorg Corp. v Baltarusijos Respublikos Prezidento reikalų valdybos Valstybinė gamybos ir prekybos unitarinė įmonė „Belaja Rus“, Nr. 2T-13/2006.
47. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje tarptautinė privatinė unitarinė įmonė SOLIBEL AO „N.F.Solid“ v. R.K. įmonė, Nr. 2T-202/2009.
48. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Angora Maritime Limited v. AB „Kauno grūdai“ ir UAB „Baltijos pervežimai“, Nr. 2T-79/2012.
49. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje OAO „Gazprom“, Lietuvos valstybė, atstovaujama Lietuvos Respublikos energetikos ministerijos, Nr. 2T-90/2012.
50. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. rugsėjo 29 d. nutartis civilinėje byloje „Sativa Group“ OÜ v UAB „Galinta ir partneriai“, Nr. 2T-84/2014.
51. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje AB „Litagros prekyba“ v advokatų profesinė bendrija „Baltic Legal Solutions Lietuva“, Nr. e2A-101-370/2018.
52. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. vasario 20 d. nutartis civilinėje byloje SIA „Simantic“ v. UAB „Baltic supply“ ir R. K., Nr. 2T-4-407/2018.
53. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. sausio 7 d. nutartis civilinėje byloje Serbijos Respublikos Privatizavimo ginčų sprendimo agentūra v UAB „ARVI“ ir Ko, UAB „Sanitex“, bankrutavusi Serbijos Respublikoje registruota AB „Univerzal Holding“ a.d. Beograd, Nr. e2T-4-370/2019.

Kita praktinė medžiaga

54. 2010 m. balandžio 28 d. Įstatymų projektų, reg. Nr. XIP-1985, XIP-1986, aiškinamasis raštas.
55. UNCITRAL arbitražo taisyklės [interaktyvus; žiūrėta 2020-03-15] Prieiga per internetą:
<[http://www.vilniausarbitrazas.lt/lib/manage/upload/UNCITRAL_ARBITRAŽO_TAISSYKLÉS.pdf](http://www.vilniausarbitrazas.lt/lib/manage/upload/UNCITRAL_ARBITRAZO_TAISSYKLÉS.pdf)>

56. Queen Mary universiteto ir PricewaterhouseCoopers 2008 m. atlikta apklausa [interaktyvus; žiūrėta 2020-03-15] Prieiga per internetą: <<http://www.arbitration.qmul.ac.uk/research/2008/>>
57. Contracting States - List of Contracting States. [interaktyvus, žiūrėta 2020-03-15] Prieiga per internetą: <http://www.newyorkconvention.org/list+of+contracting+states>.
58. ICCA's Guide to the Interpretation of the 1958 New York Convention: A Handbook for Judges, 2018, [interaktyvus; žiūrėta 2020-03-15] Prieiga per internetą: <https://www.arbitration-icca.org/media/0/13365477041670/judges_guide_nyc_english_2018_reprint.pdf>
59. The European Arbitration Review 2020. [interaktyvus, žiūrėta 2020-03-15] Prieiga per internetą: <<https://globalarbitrationreview.com/edition/1001420/the-european-arbitration-review-2020>>
60. *Travaux preparatoires*, Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards, 31 Jan 1956, Report by the Secretary – General. [interaktyvus; žiūrėta 2020-03-15] Prieiga per internetą: <<https://undocs.org/E/2822>>
61. UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration (1985), with amendments as adopted in 2006 [interaktyvus; žiūrėta 2020-03-15]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/07-86998_Ebook.pdf>.
62. UNCITRAL Secretariat Guide on the Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards [interaktyvus; žiūrėta 2020-03-15] Prieiga per internetą: <http://newyorkconvention1958.org/pdf/guide/2016_Guide_on_the_NY_Convention.pdf>.

SANTRAUKA

Rašto darbe nagrinėjamas užsienio arbitražo sprendimų pripažinimas ir leidimas vykdyti Lietuvoje. Šio darbo tikslas yra pateikti užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti Lietuvoje pastarųjų 5 – 6 metų teismų praktikos analizę, įvertinti, su kokiais iššūkiais yra susiduriama pripažįstant užsienio arbitražo sprendimus ir kokios galimos perspektyvos ateityje.

Darbą sudaro trys dalys. Pirmojoje dalyje siekiama atskleisti arbitražo, kaip alternatyvaus ginčų sprendimo būdo, tarptautiškumą, išsiaiškinti arbitražo sprendimo sampratą Niujorko konvencijos prasme, arbitražo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti sampratas bei paskirtį. Antrojoje dalyje analizuojamos užsienio arbitražo sprendimo tikrinimo ribos. Trečiojoje detaliam nagrinėjamas kiekvienas Niujorko konvencijos V str. numatytas sprendimo nepripažinimo pagrindas, jo taikymas Lietuvos teismų praktikoje.

Darbo pabaigoje pateikiamos išvados, kurios apima visuose trijuose skyriuose atskleistus užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti Lietuvoje aspektus.

SUMMARY

Recognition of arbitration awards and permission for its enforcement

The thesis analyses recognition of foreign arbitration awards and permission for their enforcement in Lithuania. The purpose of this thesis is to present the analysis of the Lithuanian case-law for the last 5-6 years in the field of recognition of foreign arbitration awards and permission for their enforcement; to measure the challenges in recognizing foreign arbitration awards and possible future prospects.

The thesis consists of three parts. The first part of the thesis reveals the transnational character of the conception of the arbitration procedure, as an alternative dispute handling method; explains the conception of arbitration awards within the meaning of New York Convention; the conceptions of the award recognition and permission for its enforcement. The second part analyses the verification limits of foreign arbitration awards. The third part provides for a detailed analysis of the basis for rejection of the awards referred to in art. V of New York Convention and its application in the Lithuanian case-law.

The thesis also provides for the findings covering all aspects of recognition of the foreign arbitration awards and permission for their enforcement defined in all three parts of the thesis.